

Onderwerp

Reactienota Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) o.e.r. Omgevingsvisie Blik op de Toekomst

Kern mededeling

Conform gemaakte afspraken, informeren wij uw Staten over het o.e.r.-proces van de Omgevingsvisie en over het vervolg.

Op 5 maart 2024 hebben wij met de vaststelling van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) het startsein gegeven voor het proces voor de omgevingseffectrapportage voor de Omgevingsvisie Flevoland-Straks. Als gevolg van de ter inzagelegging, van 7 mei tot en met 18 juni 2024, zijn van twaalf instanties reacties en opmerkingen ontvangen. De vragen, opmerkingen en reacties zijn in de Reactienota NRD o.e.r. Omgevingsvisie Blik op de Toekomst (hierna Reactienota) door deskundigen van antwoorden voorzien. Ook is aangegeven hoe de reacties in het vervolgtraject van de omgevingseffectrapportage zullen worden meegenomen en afgewogen. Naast de zienswijzen en adviezen over de NRD, zijn ook andere zaken aangedragen, bijvoorbeeld over participatie. De Reactienota gaat hier ook op in.

Mededeling

De ontvangen reacties worden, indien relevant, meegenomen in het proces van de o.e.r..

1. In meerdere zienswijzen kwamen opmerkingen, aanbevelingen of vragen naar voren over de scenario's – de vier extreme 'hoeken van het speelveld'. In de o.e.r. wordt getoetst of in de scenario's de doelstellingen van het omgevingsbeleid kunnen worden verwezenlijkt.
2. De meeste reacties gaan over het meenemen van extra thema's en doelen in het beoordelingskader van de o.e.r. Een aantal van de aangebrachte thema's heeft geleid tot aanpassing of aanvulling van het beoordelingskader: o.a. de thema's extra bosareaal en biodiversiteit (p. 4) en hittestress (p. 6). Er is geen aanleiding om de doelen van de o.e.r. aan te passen, maar de reacties worden wel meegenomen in de o.e.r.
3. Meerdere indieners geven aan actief te willen meedenken en betrokken te willen zijn in het opstellingsproces voor de Omgevingsvisie. Het vastgestelde participatieplan biedt ruimte om zowel voor de scenariofase als voor het keuzedocument de kennis en inzichten van de indieners te benutten.
4. Op de pagina's 18 t/m 21 wordt uitgebreid ingegaan op de adviezen van de Commissie voor de milieueffectrapportage.
5. Een aantal reacties en opmerkingen hebben ertoe geleid dat het beoordelingskader voor de o.e.r. op punten is aangepast en verduidelijkt. In Bijlage 2, p. 23 t/m 26, staat een overzicht van het aangepaste beoordelingskader.

Vervolgstappen

Nu deze cruciale stap is afgerond, kan het daadwerkelijke omgevingseffectonderzoek van start gaan.

Zoals gebruikelijk, zullen indieners een exemplaar van de Reactienota ontvangen. Aangezien alle reacties digitaal zijn binnengekomen, ontvangen de indieners de Reactienota via de e-mail. De Reactienota zal op de website van de provincie digi-toegankelijk worden gepubliceerd.

Registratienummer

3363584

Datum

11 februari 2025

Expertiseteam

ETMIL

Openbaarheid

Openbaar

Portefeuillehouder

Reus, J. de

H. Hofstra

Ter kennisname aan PS en

burgerleden

Mededeling

Bladnummer

2

Registratienummer

3363584

Bijlagen

Naam bijlage:	eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de Woo (ja/nee aangeven)
Reactienota NRD o.e.r. Omgevingsvisie Blik op de Toekomst (Word versie)	3363990	Ja
Advies Cie-m.e.r. NRD Omgevingsvisie Flevoland	3298511	Ja

PROVINCIE FLEVOLAND

Reactienota Notitie Reikwijdte en Ruimte

Voor de Omgevingsvisie 'Flevoland, blik op de toekomst'

Januari 2025, status: definitief

1. Inleiding op de reactienota

1.1 Inleiding

Provinciale Staten van Flevoland hebben in april 2024 besloten tot de ontwikkeling van een nieuwe Omgevingsvisie met als tijdshorizon 2050. Flevoland is een snelgroeierende provincie met veel ambities en kansen. Tegelijkertijd is de provincie ook een woon- en leefgebied voor steeds meer Flevolandse die genieten van de aanwezige kwaliteiten en deze kwaliteiten ook willen behouden. De druk op de beschikbare ruimte neemt steeds meer toe. Er zullen keuzes gemaakt moeten worden. Veel keuzes hangen met elkaar samen en elke keuze heeft ruimtelijke gevolgen. Met de nieuwe Omgevingsvisie – Flevoland 2050, Blik op de Toekomst, wil de provincie daarom een eenduidige ruimtelijke vertaling te maken van wat de provincie wil, waar ze dat wil en met wie ze dat wil realiseren.

De provincie doet dit niet alleen, maar vraagt nadrukkelijk inbreng van inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en medeoverheden. In een Omgevingsvisie formuleren Provinciale Staten ambities, doelen voor de lange termijn en stellen kaders voor de ontwikkeling van de fysieke en sociale leefomgeving.

Parallel aan de visievorming wordt een milieueffectrapportage (mer) uitgevoerd. Vanwege de brede scope van de Omgevingsvisie wordt dit verbreed naar een Omgevingseffectrapportage (oer). Hiermee

wordt beoogd dat een wisselwerking tot stand komt tussen de verschillende keuzes bij de visievorming en een beoordeling via het oer-traject. Tussentijdse uitkomsten van het onderzoek naar doelbereik en effecten helpen bij de onderbouwing van beleidskeuzes in de Omgevingsvisie.

De Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) is de eerste stap in de uitwerking van de Omgevingsvisie. Het vormt de onderzoeksagenda en de aanpak voor het oer-traject voor de Omgevingsvisie.

Op 5 maart 2024 hebben Gedeputeerde Staten de concept-NRD vastgesteld. Deze heeft ter inzage gelegen van 7 mei 2024 tot en met 18 juni 2024. Eenieder heeft in deze periode een zienswijze kunnen indienen. Daarnaast zijn de wettelijk adviseurs en de Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie mer) om advies gevraagd.

1.2 Wat kunt u van deze nota verwachten?

In deze reactienota geven Gedeputeerde Staten van de provincie antwoord op de zienswijzen en adviezen die zij hebben ontvangen op de Notitie reikwijdte en detailniveau voor de omgevingseffectrapportage voor de Omgevingsvisie. Relevante punten uit deze reactienota worden verwerkt in de omgevingseffect-

rapportage (oer). Als een zienswijze of advies wordt overgenomen, dan staat aangegeven hoe deze wordt meegenomen in het oer-traject. Naast de zienswijzen en adviezen over de NRD, zijn ook andere zaken aangedragen, bijvoorbeeld over participatie. Ook hier geven we in deze reactienota antwoord op.

1.3 Ingediende zienswijzen

In totaal zijn er 11 zienswijzen en adviezen ingediend (tabel 1). Daarnaast heeft de Commissie mer advies uitgebracht. Dit advies wordt apart behandeld in H.4. De ingediende zienswijzen zijn door provincie Flevoland samengevat en voorzien van reactie. De zienswijzen geven een beeld van de zorgen en de verwachtingen van organisaties rondom dit project. De provincie bedankt daarom de indieners voor de moeite die zij hebben genomen om een zienswijze in te dienen.

Nummer	Indiener
1	Belangenvereniging Noordwest Schokland
2	Natuur en Milieu Federatie
3	Gebiedscommissie De Zuidlob
4	Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed
5	Flevolandse Energie coöperaties
6	Waterschap Zuiderzeeland
7	Staatsbosbeheer
8	Flevolandschap
9	LTO Noord
10	Natuurmonumenten
11	Gemeente Urk

Tabel 1: Ingekomen zienswijzen en adviezen

1.4 Opzet van deze nota

Met voorliggende reactienota krijgt iedere indiener een persoonlijk antwoord. In hoofdstuk 2 zullen een aantal hoofdlijnen gepresenteerd worden van zienswijzen en adviezen die dezelfde strekking hebben. De zienswijzen per indiener worden in hoofdstuk 3 beantwoord. Alle ontvangen zienswijzen hebben een uniek nummer die is toegediend in tabel 1. De nummers in tabel 1 zullen corresponderen met de nummering in de reactie-tabellen in hoofdstuk 3. Bij de beantwoording is aangegeven of en hoe de reacties worden meegenomen in het op te stellen omgevingseffectrapport (OER). Hiermee is de NRD-procedure afgerond.

2. Hoofdlijnen zienswijzen

**In dit hoofdstuk worden een aantal hoofdlijnen gepresenteerd.
Dit zijn reacties die vaker terugkomen in de zienswijzen.**

2.1 Scenario's

In meerdere zienswijzen kwamen opmerkingen, aanbevelingen of vragen naar voren over de scenario's. Er wordt bijvoorbeeld aangegeven dat, voor de beoordeling van de scenario's, het van belang is dat de uitgangspunten gedragen worden door de betreffende doelgroepen. Ook willen diverse indieners betrokken worden bij de samenstelling en reflectie op de scenario's.

Met de scenario's worden de hoeken van het speelveld verkend; vier verschillende, vrij extreme beelden van hoe Flevoland zich zou kunnen ontwikkelen. Deze scenario's zijn input voor een eerste participatieronde.

In het oer-traject zal een globale toetsing op de scenario's gedaan worden om te kijken of in die scenario's de doelstellingen van het omgevingsbeleid verwezenlijkt kunnen worden. Op basis van de uitkomsten van deze analyse, opbrengst van de participatie, gesprekken met interne en externe partners en bestuurlijke afweging zullen één of meerdere alternatieven ontstaan. Daarop zal opnieuw een toetsing plaatsvinden. Alle opgehaalde informatie wordt verwerkt in een keuzedocument of

het definitieve OER, zodat Provinciale Staten dit kan benutten bij de besluitvorming.

2.2 Reacties beoordelingskader omgevingseffectrapportage

Diverse indieners geven suggesties voor uitbreiding van het beoordelingskader zoals opgenomen in tabel 1 in de NRD. De reacties zijn in tabel 2 weergegeven. Ook wordt aangegeven welke reacties zullen leiden tot aanpassingen van de NRD en dus worden meegenomen in het OER-traject.

Over het algemeen kan geconcludeerd worden dat veel van de gevraagde thema's een rol hebben in ofwel het beoordelingskader van het OER, ofwel in de belangen die in de omgevingsvisie geadresseerd zullen worden. Daarbij valt op dat veel indieners in hun zienswijze vragen om vertegenwoordiging van hun belang in de omgevingsvisie. Dit vraagt in de regel niet om een aanpassing van het beoordelingskader; dit is namelijk het kader waaraan de beleidsdoelstellingen van de provincie getoetst worden. Vaker vraagt het om het volwaardig meewegen van het belang dat de indiener vertegenwoordigt. In alle gevallen deelt de provincie

de mening over het belang van de genoemde thema's, maar het heeft ook geleid tot aanpassingen van het beoordelingskader. Het herziene beoordelingskader is opgenomen in bijlage 2 van deze reactienota.

Een tweede opvallend punt is de reflectie van indieners op de in het beoordelingskader genoemde 'doelen'. Deze doelen zijn niet één-op-één de doelen die in de Omgevingsvisie vastgelegd zullen gaan worden, maar zijn een greep uit bestaande doelen voor de genoemde thema's van het beoordelingskader. De uiteenzetting over doelen wordt in het uiteindelijke OER gedetailleerder benoemd. In deze fase wordt het beoordelingskader daar niet op aangepast, maar de provincie neemt de zienswijzen wel mee bij het opstellen van het OER.

Hoofdpijnen zienswijzen	Reactie
Thematisch overbruggend is aangegeven dat de diverse facetten van milieukwaliteit (bodem, water, lucht) niet geheel consequent worden verdeeld over de verschillende thema's. Luchtkwaliteit staat bij gezonde leefomgeving en het bodem- en watersysteem is een apart thema. Juist terwijl deze ook richtinggevend zijn voor een gezonde leefomgeving.	We zijn ons bewust van dat diverse thema's en onderwerpen als rode draden door de leefomgeving heen verweven zijn, maar ten behoeve van de meetbaarheid van het beoordelingskader zijn bepaalde thema's en grenzen gesteld. In het OER zal uiteindelijk ook een overkoepelend beoordeling gegeven worden over de leefomgeving die de diverse thema's op een integrale manier met elkaar zal afwegen.
Toevoeging additioneel thema: Identiteit & Cultuur. Er wordt voorgesteld dit thema toe te voegen zodat hierdoor het DNA van Flevoland, de cultuurhistorie en cultureel erfgoed een centrale plek krijgen in de Omgevingsvisie.	Identiteit en cultuur zijn belangrijke onderwerpen voor de provincie. De ambities en doelen hiervan zullen een plek krijgen in de omgevingsvisie. Deze aspecten zullen niet worden getoetst in het OER, omdat deze niet objectief meetbaar zijn. Daarom leidt deze suggestie niet tot een aanpassing van het beoordelingskader.
Doelen bij het thema 'Regionale economie'; • Volledige circulaire economie in 2050. • 50% afval reductie in 2030. • Arbeidsmigranten en huisvesting zouden explicieter benoemd moeten worden.	Deze doelen hebben geen ruimtelijk effect en/of zijn niet meetbaar in de abstracte strekking van de Omgevingsvisie. Daarom leiden deze suggesties niet tot aanpassingen in het beoordelingskader.
• Doelen bij thema 'Energietransitie'; Streven naar 50% lokaal eigendom in zowel financiële middelen als in zeggenschap vanuit de Charter ES. • Transparantie van plannen, en het bieden van participatiemogelijkheid in de planvorming.	De Omgevingsvisie zal de ruimtelijke ambities weergeven voor de leefomgeving van de provincie richting 2050. Beide voorgestelde doelen vallen buiten deze strekking. Daarnaast krijgt uitvoering, en dus de voorgestelde planvorming, een plek in een programma. Deze suggesties leiden daarom niet tot een aanpassing van het beoordelingskader.
Doelen bij het thema 'Natuur en biodiversiteit'; 1700 ha extra bos in 2050. • Behoud biodiversiteit (Actieplan Biodiversiteit). • Meenemen plannen van de provincie; bossenstrategie, programma natuurinclusief, programma natuur 2, biodiversiteitsplannen van de provincie.	In paragraaf 2.3 is de conclusie getrokken dat thema's natuur en biodiversiteit onderbelicht zijn in de NRD. Daarom zullen natuur en biodiversiteit een centralere rol krijgen in vervolgstappen. Voor het beoordelingskader betekenen dat de volgende dingen: • De eerste suggestie wordt als doel opgenomen in het beoordelingskader. Deze zal 'uitvoering bossenstrategie heten'. • De tweede suggestie zal als aspect meegenomen worden en zal 'biodiversiteit' heten. Hierin zullen ook de provinciale plannen en beleid beter meegenomen worden.
Doelen bij het thema 'Bodem- en watersysteem'; • Doelen uit de Kaderrichtlijn Water	De doelen uit de Kaderrichtlijn Water zitten al in het beoordelingskader onder doelbereik.
Doelen bij het thema 'Landbouw en landelijk gebied'; • Nutriëntengebruik. • Productiecapaciteit. • Watersysteem.	• Het nutriëntengebruik is onderdeel van het aspect 'verbredingsactiviteiten' en zal daarom niet als losstaand doel opgenomen worden in het beoordelingskader. • Productiecapaciteit zal worden gemeten onder het aspect toekomstbestendig landschap door te meten wat het effect is van het opgeven van hoogwaardige landbouwgrond. Daarom zal het niet als losstaand doel opgenomen worden. • Het watersysteem zal getoetst worden onder het aspect toekomstbestendig landschap en zal daarom niet als losstaand doel worden meegenomen in het beoordelingskader.
Doelen bij het thema 'Ruimtelijk'; • Behoud/bescherming van archeologie	Het behoud van de bescherming van archeologie valt onder het behoud/bescherming van cultureel erfgoed en zal daarom niet als losstaand doel worden opgenomen in het beoordelingskader. Het komt wel nadrukkelijk aan de orde in het OER en Omgevingsvisie.
Doelen bij het thema 'Energietransitie'; • Het aspect 'Duurzame energie-infrastructuur (o.a. energieopslag)' uitbreiden met bodemenergiesystemen.	De bodemenergiesystemen zijn onderdeel van de duurzame energie-infrastructuur. Daarom zal dit onderdeel wel meegenomen worden en getoetst worden in het OER. De suggestie leidt niet tot een aanpassing van de naam van het aspect.
Aspecten bij het thema 'bodem- en watersysteem'; • Het aspect 'droogte' toevoegen. • Het aspect 'bodemdaling en verzilting' verplaatsen van thema klimaat naar thema bodem- en watersysteem.	• Droogte wordt bij thema klimaat behandeld onder het aspect 'wateroverlast en verdroging' en zal daar dus getoetst worden. Daardoor zal het niet als los aspect onder het thema bodem- en watersysteem worden opgenomen. • Het aspect 'bodemdaling en verzilting' hoort bij het thema klimaat en zal niet naar een ander thema verplaatst worden. Dit leidt niet tot een aanpassing van het beoordelingskader.

Hoofdpijnen zienswijzen	Reactie
Doelbereik bij het thema 'klimaat': • Het doelbereik 'afname CO₂-emissie' moet concreet gemaakt worden door te benoemen dat we klimaatneutraal willen zijn in 2050. • Het doelbereik 'Ijsselmeer- en randmeerdijken voldoen aan nieuwe veiligheidsnormen' moet uitgebreid worden met het benoemen van de Markermeerdijk.	• Dit doel zal gemeten worden en dus hoeft het niet verder geconcretiseerd te worden. • Toetsing van dit doel zal betrekking hebben op veiligheidsnormen van alle Flevolandse dijken.
Het doelbereik 'Verbeterde lucht- en geluidskwaliteit' binnen het thema 'gezonde en veilige leefomgeving' moet concreet gemaakt worden door de 'gezondheidswinst van minimaal 50% in 2030 in de provincie, ten opzichte van 2016' te benoemen. Dit komt voort uit het Schone Lucht Akkoord (SLA).	Het Schone Lucht Akkoord (SLA) zal onderdeel van de beoordeling in het OER zijn en dus zal het doelbereik 'verbeterde lucht- en geluidskwaliteit' niet verder geconcretiseerd worden.
Doelbereik onder het thema 'ruimtelijke kwaliteit': • Het doelbereik 'behoud en bescherming kernkwaliteiten landschap' moet uitgebreid worden met de waardering van Flevolands landschap. • Het beoordelingskader is gericht op landschap. Er wordt geadviseerd om ook verlies en/of aantasting van (de omgeving van) cultureel erfgoed, gebouwd, archeologie en beschermde gebieden mee te nemen in de effectenbeoordeling.	• Er is geen objectieve meting mogelijk in het OER over de waardering van het Flevolands landschap. Daarom zal dit dus niet opgenomen worden in het beoordelingskader. Er zal wel aandacht zijn voor landschap in de Omgevingsvisie. • Vanwege de brede scope van de Omgevingsvisie is gekozen voor een OER. Hierbij zal een groot scala aan thema's en onderwerpen in de fysieke leefomgeving getoetst worden. In thema 'ruimtelijke kwaliteit' zullen diverse aspecten van (het behoud en de bescherming van) cultureel erfgoed en archeologische monumenten ook onder vallen.
Het doelbereik 'behoud en bescherming cultureel erfgoed' onder het thema 'ruimtelijke kwaliteit' moet uitgebreid wordt met het specifiek benoemen van UNESCO Schokland en wederopbouwgebied Noordoostpolder.	Onder het cultuurerfgoed van de provincie vallen ook UNESCO Schokland en wederopbouwgebied Noordoostpolder. Deze zullen dus bij dit doel meegenomen worden in de beoordeling.
Effecten onder het thema 'natuur en biodiversiteit': • Het effect 'Staat van instandhouding Natura 2000' moet uitgebreid worden met de effecten op het NNN en andere natuurgebieden onder thema natuur en biodiversiteit. • Het effect 'robuuste en veerkrachtige natuur die klimaatbestendig is' moet toegevoegd worden aan thema natuur en biodiversiteit.	• Deze aspecten worden beschouwd in enerzijds de passende beoordeling en anderzijds het MER zelf. Deze komen terug onder het aspect 'natuurgebieden'. • Deze suggestie valt binnen de reikwijdte van wat in het beoordelingskader 'biodiversiteit' is genoemd. Het effect op robuuste en klimaatbestendige natuur zal hieronder komen te vallen.
Het effect 'hittestress' mist bij thema 'klimaat'.	De huidige effecten die in het beoordelingskader in de NRD benoemd zijn zullen hiermee worden aangevuld.
Het effect 'impact op landschappelijke waarden' mist bij thema 'ruimtelijke kwaliteit'.	De huidige effecten in het beoordelingskader in de NRD beslaan niet alle mogelijke effecten. Dit effect zal toegevoegd worden aan het beoordelingskader.
Het effect 'welzijn en de participatie van Flevolandse' mist bij het thema 'mobiliteit en bereikbaarheid'.	Dit effect heeft momenteel al een plek in maatschappelijke voorzieningen, waarbij het ook draait om de nabijheid en bereikbaarheid van maatschappelijke voorzieningen. Daarom zal deze suggestie niet leiden tot een aanpassing van het beoordelingskader.
Het effect 'klimaat effecten' mist bij thema 'landbouw en landelijk gebied'.	Het effect 'klimaat effecten' wordt al meegenomen onder het thema klimaat onder het effect 'klimaat schade'. Hier worden ook de klimaat effecten op landbouw en landelijk gebied meegenomen.
Het effect 'effecten op waterkwaliteit (zowel KRW en ZZS-metingen)' mist bij thema 'bodem- en watersysteem'.	De doelen uit het KRW en ZZS zitten al in het beoordelingskader als doelbereik onder het thema bodem- en watersysteem en zullen dus beschouwd worden in het OER.

Tabel 2: Reacties beoordelingskader omgevingseffectrapportage

2.3 Reacties natuur en biodiversiteit

Volgens verschillende zienswijzen worden onderwerpen, problematiek en plannen rondom natuur en diversiteit te weinig besproken in de NRD. Over het algemeen zijn wij tot de conclusie gekomen dat deze onderwerpen inderdaad onderbelicht zijn. In het beoordelingskader krijgt het onderwerp ‘biodiversiteit’ een meer centrale plek. Daarnaast presenteren

wij hieronder een tabel (tabel 3) waarin de diverse reacties over natuur en biodiversiteit geclusterd zijn. Ook is aangegeven welke reacties worden verwerkt in vervolgstappen en hoe deze verwerkt zullen worden.

Vanzelfsprekend hecht de provincie een groot belang aan het behouden en versterken van de biodiversiteit. Dit belang wordt volwaardig meegenomen in de totstandkoming van de scenario's en het voorkeursalternatief.

2.4 Participatie

Meerdere indieners geven aan mee te willen denken en betrokken te willen worden in het proces en de inhoud van de Omgevingsvisie. Bij de besluitvorming over het traject van de Omgevingsvisie is ook een participatieplan (op hoofdlijnen) vastgesteld. Maatschappelijke organisaties worden daarin expliciet genoemd, zowel voor de scenariofase als voor het keuzedocument. Wij willen in deze fases ook graag de kennis en inzichten van de indieners benutten.

Hoofdlijnen zienswijzen	Reactie
In veel hoofdstukken worden natuur en biodiversiteit niet of nauwelijks genoemd. Natuurherstel is volgens velen een grote opgave, omdat de natuurkwaliteit achteruitloopt en de recreatiedruk op de natuur groeit. Daarnaast is de provincie bevoegd gezag op natuurgebied en daarom horen deze onderwerpen stevig onderdeel te zijn in een provinciale omgevingsvisie.	De opgave behoud en versterking van de natuur en biodiversiteit in Flevoland en de groenblauwe dooradering van het agrarische gebied ontbreekt inderdaad. Evenals de natuurinclusieve ontwikkeling van Flevoland. Flevoland is een unieke en waterrijke provincie met hoge natuurkwaliteit. Het behoud en de bescherming hiervan vinden wij belangrijk. Wij nemen deze reacties mee in de vervolgstappen en zullen natuur en biodiversiteit van Flevoland een centralere rol geven. Daarnaast erkennen wij het effect van natuur op diverse thema's en zullen wij meer aandacht geven aan de integraliteit van diverse opgaven en thema's.
Bij de opgave over het landelijk gebied wordt alleen landbouw besproken. Opgaves voor natuur en waterkwaliteit (dat is meer dan alleen aan landbouw gerelateerd, ook de groeiopgave leidt tot een extra druk) komen niet aan bod in relatie tot andere opgaven dan de landbouw. Daarnaast worden waterbeschikbaarheid en de verziltingsproblematiek ook niet genoemd.	In de opgaves worden natuur en waterkwaliteit inderdaad alleen besproken onder 'toekomstbestendig landelijk gebied' en worden hiermee niet voldoende behandeld. Daarom pakken we het voor de omgevingsvisie anders aan. De omgevingsvisie zal verdeeld zijn onder vier hoofdthema's. Water en bodem is geplaatst onder het thema 'gezonde en veilige leefomgeving'. Daardoor zullen het thema waterkwaliteit en de doelen breder getrokken worden dan alleen de landbouw. Daarnaast wordt ook de samenhang en integraliteit van de hoofdthema's herkend. In het OER worden de genoemde effecten beoordeeld. Ze zijn verdeeld over verschillende onderdelen van het beoordelingskader (o.a. water en natuur).
Thema's zoals bodemdaling en klimaatverandering moeten in bredere zin opgenomen kunnen worden. Bodemdaling wordt bijvoorbeeld enkel genoemd in relatie tot landbouw maar heeft ook zeker effect op andere ruimtelijke of infrastructurele ontwikkelingen. Ditzelfde geldt voor (de gevolgen van) klimaatverandering.	In de omgevingsvisie zullen bodemdaling en klimaatverandering breder getrokken worden dan alleen landbouw. Water en bodem zullen bijvoorbeeld onderverdeeld worden onder het overkoepelende thema 'Gezonde en veilige leefomgeving'. Vanuit deze bredere benadering zullen water en bodem met meer facetten, dan alleen landbouw, afgewogen worden. De gevolgen van klimaatverandering zullen onderverdeeld zijn onder het thema 'Energie, klimaat en economie'. Hiermee zal zowel samenhang opgezocht worden binnen het overkoepelende thema als tussen de thema's.

Tabel 3: Reacties op onderwerpen binnen natuur en biodiversiteit

3. Beantwoording Individuele zienswijzen

1. Belangenvereniging Noordwest Schokland

Nummer	Samenvatting	Reactie
1.1	Indiener wil graag verduidelijking met betrekking tot het gebruik van verschillende jaartallen als referentiesituatie op pagina 4. Er wordt aangegeven dat in de kop 2050 benoemd wordt als referentiesituatie, maar in de tekst eronder 2040 gebruikt wordt.	Hier gaat het om een verschrijving. De juiste referentiesituatie is 2050.
1.2	In de NRD stelt de provincie dat, in de huidige situatie, de landbouw in Flevoland een hoge verdien capaciteit en productiviteit heeft. De indiener geeft aan dat met hoge grondprijzen de verdien capaciteit, ondanks de hoge productiviteit, enorm kan tegenvallen. Daarom verzoekt de indiener de provincie meer informatie te verstrekken met betrekking tot uitspraken die gedaan zijn over de hoge verdien capaciteit van de landbouw in Flevoland.	De uitspraak over een hoge verdien capaciteit is gebaseerd op de indicator Standaard Verdien capaciteit (SVC) van de WUR. Deze indicator laat zien dat de gemiddelde SVC in euro per landbouwbedrijf in Flevoland in 2020 ruim boven het landelijk gemiddelde lag. Tegelijk constateren we, zoals ook geschetst wordt in de zienswijze, dat de kostenstructuur – vooral door de grondprijzen – in Flevoland hoog is. Bron van de uitspraak over de grondprijzen is het Kadaster (kwartaalberichten agrarische grondmarkt).
1.3	In de NRD constateert de provincie dat, in de huidige situatie, de toekomstbestendigheid van de provincie onder druk staat. De indiener is het hiermee eens. De NRD beargumenteert dat dit tot stand komt door een hoge kostenstructuur, uitputting van landbouwgronden, bodemdaling en -verdichting en een afnemende biodiversiteit. De indiener ziet graag op welke gegevens het gebaseerd is dat bodemverdichting en afname van bodembiodiversiteit hier als belangrijke factoren worden benoemd.	Uit onderzoek blijkt dat in vrijwel geheel Flevoland de landbouwbodems matig tot sterk gevoelig zijn voor ondergrondverdichting. Dit komt voor een deel door de natuurlijke omstandigheden (siltfractie in de bodem en grondwaterstand) en voor een deel door het landgebruik (moment van bewerken) en de zwaar gemechaniseerde landbouw. Het daadwerkelijk optreden van ondergrondverdichting wordt vooral bepaald door het vakmanschap van de gebruiker en is minder afhankelijk van de natuurlijke omstandigheden. Belangrijk voor de bodembiodiversiteit is een goede bodemstructuur. De bodemstructuur in agrarische gebieden is een resultante van de bodemopbouw, het organisch stofgehalte en ook de samenstelling daarvan, van het bouwplan en van gewas management. Uit diverse studies blijkt dat elementen die de bodemstructuur bepalen onder druk staan.
1.4	Eén van de opgaven benoemd in de NRD is 'groeien in balans'. Hierin is er een evenredige groei tussen de uitbreiding van voorzieningen en groei van woningen belangrijk. De indiener is benieuwd wat de provincie verstaat onder deze voorzieningen en of afwatercapaciteit hier ook onder valt.	In de opgave 'groeien in balans' wordt met de uitbreiding van voorzieningen maatschappelijke voorzieningen bedoeld. Voorbeelden hiervan zijn te vinden op pagina 14 in de NRD onder het thema 'maatschappelijke voorzieningen'. Andere soorten voorzieningen, zoals afwatercapaciteit, wordt hier dus niet mee beoogd.
1.5	De indiener maakt de provincie erop attent dat het waterschap Zuiderzeeland op dit moment bezig is met de balans in het landelijk gebied te verstoren. De balans zou verstoord worden in een procedure tot normverlaging en ontheffing van de zorgplicht voor het gebied ten noordwesten van Schokland in de Noordoostpolder. Het bewaren van de balans in het landelijk gebied wordt in de NRD benoemd als belangrijke opgave. De indiener stelt de provincie de vraag, in het licht van de visie, of de huidige activiteiten van het waterschap tot halt geroepen kunnen worden zodat balans in het landelijk gebied behoudt kan worden.	De afbakening van de zorgplicht van het waterschap voor wateroverlast is onderdeel van het Waterprogramma, niet van de Omgevingsvisie. Voor het afbakenen van de zorgplicht van het waterschap voor wateroverlast wordt een apart traject opgezet. Dit is 5 juni 2024 in Provinciale Staten aangekondigd. Dit is ter uitvoering van het huidige Waterprogramma. De problematiek van de wateroverlast in het landelijk gebied zal echter wel aandacht krijgen in de Omgevingsvisie.

Nummer	Samenvatting	Reactie
1.6	Indiener geeft aan meer ingelicht te willen worden over het proces en de uitvoering van de Staat van de leefomgeving. Deze staat van de leefomgeving zal een beeld geven van huidige situatie voor de thema's die relevant zijn voor de Omgevingsvisie en het OER. De vragen betreffen de betrokken partijen, wat voor soort bronnen gebruikt worden en hoe het beeld wat geschetst wordt uiteindelijk gevalideerd wordt.	De Staat van de leefomgeving wordt opgesteld door provincie Flevoland, in samenwerking met het bureau dat het OER opstelt. In dit proces wordt gebruik gemaakt van bestaande en robuuste databronnen, afkomstig van bijvoorbeeld het CBS. Ook lokale bronnen en informatie die het waterschap beschikbaar heeft gesteld (bijvoorbeeld de 'Kaartverhalen water en bodem sturend (2023)') zullen gebruikt worden zoals bodemdalings- en droogleggingsprognoses. Validatie van de mer-resultaten is in eerste instantie voorzien door de resultaten van het onderzoeksbureau met inhoudelijk deskundigen van de provincie te valideren en ten slotte door de Commissie mer te laten toetsen op juistheid en volledigheid.
1.7	De indiener verzoekt meer kennis over de expert judgement wat gebruikt zal worden in het beoordelingskader. Het beoordelingskader dient als keuring van de mate van doelbereik en de effecten van strategische keuzes in de omgevingsvisie. Hierin wordt onder andere gebruik gemaakt van expert judgement.	Met de term expert judgement bedoelen we dat voor het bepalen van het doelbereik niet alleen gebruik wordt gemaakt van cijfer- en kaartmateriaal, maar dat ook deskundigen (in eerste instantie van het onderzoeksbureau en provincie Flevoland) rondom de desbetreffende thema's worden geraadpleegd om de uitkomsten te valideren, te nuanceren of bij het ontbreken van cijfer- en kaartmateriaal, op een andere manier tot een schatting van het doelbereik te komen.
1.8	De indiener mist in de NRD de negatieve impact die bodemdaling heeft op de toekomstbestendigheid van de landbouw. Momenteel zijn er twijfels in hoeverre deze samenhang gemaakt en toegepast wordt door de provincie. Daarom wordt verzocht dat aspecten bodemdaling en verzilting ook worden meegenomen in het thema landbouw en landelijk gebied.	Bodemdaling en verzilting is een belangrijk thema voor de Omgevingsvisie. Het raakt de landbouw en het landelijk gebied. De mate van drooglegging, grondwaterstand, kwel, maar ook bodemdaling en verzilting zijn belangrijk voor toekomstige kansen voor landbouw. De provincie wordt vrijwel overal geraakt door bodemdaling, maar een beperkt aantal gebieden heeft te maken met een kritische drooglegging of krijgt daarmee te maken door toekomstige bodemdaling. Bodemdaling wordt in de NRD ook benoemd in relatie tot het landelijk gebied in hoofdstuk 3.1 onder 'toekomstbestendig landelijk gebied'. In hoofdstuk 4.2 worden ontwikkelingen in klimaat en watercondities (bodemdaling, zoet water) ook benoemd als toekomstige knelpunten waarop de Omgevingsvisie kan anticiperen. Bodemdaling en verzilting zullen niet als los aspect onder landelijk gebied opgenomen worden, maar zullen in de effectbeschrijvingen in het OER wel betrokken worden als factor die invloed kunnen hebben op een toekomstbestendige landbouw.

2. Natuur en Milieu Federatie

Nummer	Samenvatting	Reactie
2.1	De indiener mist al vastgestelde doelen bij verschillende thema's.	Zie paragraaf 2.2.
2.2	De indiener stelt voor dat er voor monitoring en bijsturing een orgaan wordt opgericht met partijen uit het maatschappelijk middenveld. Er wordt aangegeven dat dit orgaan kan toetsen of de juiste doelen worden nagestreefd en hoe deze kunnen worden bijgesteld.	Onderdeel van de Omgevingsvisie zal een monitoringsplan zijn. Het Omgevings-effectrapport bevat een voorstel tot monitoring. Er is voornamelijk geen aanleiding om de monitoring met een orgaan te regelen dat los staat van de provincie Flevoland. In het proces van de Omgevingsvisie wordt het monitoringsplan nader uitgewerkt.

3. Gebiedscommissie De Zuidlob

Nummer	Samenvatting	Reactie
3.1	De indiener is van mening dat de uitgangspunten van de verschillende scenario's door de betreffende doelgroepen gedragen zouden moeten worden. Er wordt aangegeven dat om een juiste beoordeling te kunnen geven over de scenario's dit van belang is.	Zie paragraaf 2.4

4. Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed

Nummer	Samenvatting	Reactie
4.1	De indiener complimenteert de provincie voor de brede opzet van deze omgevingsvisie, waarin ruimte geboden wordt voor ruimtelijke transities, maar ook voor onderwerpen zoals brede welvaart en het bouwen aan een complete samenleving.	Hartelijk dank voor het compliment.
4.2	De indiener vindt het van belang dat het (ruimtelijke) DNA van Flevoland verder benadrukt zal worden in de omgevingsvisie, omdat cultuur en identiteit essentieel zijn bij het werken aan een complete samenleving. De provincie zou een separaat traject starten met OCW om dit vorm te geven.	Het (culturele) erfgoed en de identiteit van Flevoland zijn belangrijke onderwerpen voor de provincie. Ambities en doelen hierover zullen daarom worden opgenomen in de Omgevingsvisie. OCW heeft de provincie in het kader van het ruimtelijk voorstel subsidie gegeven voor de organisatie van gebiedsateliers, met als voorwaarde dat de resultaten geborgd en integraal benut worden in de omgevingsvisie. Met de gebiedsgids die voort is gekomen uit de gebiedsateliers wordt een handreiking gegeven voor de integratie van landschappelijke en cultuurhistorische waarden in ontwikkelingsprocessen. De provincie kiest ervoor om niet een gebiedsbiografie op te stellen in de traditionele vorm. De reden hiervoor is dat de verschillende lagen in de ontstaansgeschiedenis van de provincie goed gedocumenteerd zijn en er al verschillende publicaties aan zijn gewijd. De provincie wil wel met de gebiedsateliers en de resultaten die daaruit voortvloeien nadenken over en experimenteren met innovatieve handelwijzen en methodieken. Waarop een nieuw handelingsprincipe geformuleerd kan worden die het erfgoed weet te verbinden aan de grote opgaven in de fysieke leefomgeving.
4.3	Er wordt aanbevolen om bij de uitwerking van de gebiedskenmerken meer expliciete aandacht te besteden aan de bijzondere geschiedenis, het (beschermde) erfgoed en aan de kernkwaliteiten van het Flevolandschap.	Zie antwoord bij 4.2
4.4	De indiener verzoekt de provincie om bij de te onderzoeken doelbereik en effecten het 'behoud en bescherming kernkwaliteiten landschap' ook de waardering van Flevolands landschap mee te nemen.	Zie paragraaf 2.2.

Nummer	Samenvatting	Reactie
4.5	De indiener verzoekt de provincie om bij de te onderzoeken doelbereik en effecten bij 'behoud en bescherming cultureel erfgoed' specifiek UNESCO Schokland en weder-opbouwgebied Noordoostpolder te benoemen en de effecten hierop toe te lichten.	Zie paragraaf 2.2.
4.6	De indiener adviseert om, naast landschap, ook het verlies of aantasting van (de omgeving van) cultureel erfgoed, gebouwd, beschermde gebieden, archeologie en landschap, mee te nemen in de effectenbeoordeling.	Zie paragraaf 2.2.
4.8	Indiener vraagt naar de mogelijkheden om een additioneel thema toe te voegen: Identiteit & Cultuur. Er wordt gesuggereerd dat hierdoor het DNA van Flevoland, de cultuurhistorie en cultureel erfgoed een centrale plek krijgen in de omgevingsvisie.	Zie paragraaf 2.2.

5. Flevolandse energie coöperaties

Nummer	Samenvatting	Reactie
5.1	De indiener is van mening dat de omgevingsvisie in het verlengde moet liggen van het landelijk Klimaatakkoord en de ambities binnen het RES-programma. Voornamelijk burgereigendom in nieuwe energieprojecten in het thema energietransitie wordt gemist door de indiener.	Zie paragraaf 2.2. De concrete uitwerking inclusief eigendomconstructies is geen onderdeel van de Omgevingsvisie

6. Waterschap Zuiderzeeland

Nummer	Samenvatting	Reactie
6.1	De indiener heeft de NRD getoetst aan de hand van het principe 'water en bodem sturend'. Er wordt aangegeven dat dit niet altijd duidelijk wordt benoemd. De indiener verzoekt daarom de provincie om dit sterker in afwegingen, criteria en scenario's te verankeren.	De principes die door de indiener benoemd worden, zijn niet direct over te nemen in de NRD. De provincie hanteert het principe dat water en bodem medebepalend zijn bij de ruimtelijk ordening. De principes worden wel gewaarborgd in het beoordelingskader onder het 'bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leef-omgeving en een goede omgevingskwaliteit'. Ook in diverse thema's zijn water en bodem medebepalend.
6.2	In hoofdstuk 2, waarin de huidige situatie en autonome situatie benoemd wordt, worden uitspraken over de toestand van de natuur en Natura 2000 gemist door de indiener.	Zie paragraaf 2.3.

Nummer	Samenvatting	Reactie
6.3	De indiener stelt als doel dat de waterkwaliteit waar nodig verbetert, en waar deze goed is, deze in de toekomst niet achteruitgaat. De indiener mist hier een aantal uitspraken en ambities vanuit de provincie. Bij de opgave over het landelijk gebied wordt alleen landbouw besproken. Hier mist de indiener opgaves voor natuur en waterkwaliteit.	Zie paragraaf 2.3.
6.4	In tabel 1 onder het thema klimaat heeft de provincie het doel dat 'IJsselmeer- en randmeerdijken voldoen aan nieuwe veiligheidsnormen'. De indiener raadt aan hier ook de Markermeerdijk te benoemen.	Zie paragraaf 2.3
6.5	De indiener geeft aan dat door klimaatverandering er steeds meer extremen op ons af komen. Dit vraagt voor de ruimtelijke ordening een adaptieve inrichting van de leefomgeving. In hoofdstuk 3.1, onder opgave 'toekomstbestendig Landelijk gebied', lijkt de focus volgens de indiener te liggen op het bewaren van de balans terwijl het gaat om het maken van (ruimtelijke) keuzes die ook in tijden van extremen een goed waterbeheer mogelijk maken.	De scenario's worden de toekomstbeelden mede beoordeeld door de afweging op de (y-)as van een natuurlijk systeem versus technische behoeften. Hierin komen verschillende afwegingen en keuzes over het watersysteem in beeld. De OER zal de consequenties van het watersysteem toetsen vanuit deze scenario's.
6.6	De indiener geeft aan dat in hoofdstuk 2 thema's als bodemdaling en klimaatverandering ook in bredere zin opgenomen kunnen worden. Bodemdaling wordt bijvoorbeeld enkel genoemd in relatie tot landbouw maar heeft ook zeker effect op andere ruimtelijke of infrastructurele ontwikkelingen. Ditzelfde geldt voor (de gevolgen van) klimaatverandering.	Zie paragraaf 2.3.
6.7	De indiener geeft aan dat de keuzes in de ruimtelijke ordening medebepalend zijn voor de leefbaarheid van ons gebied. Daarom zijn ze van mening dat er tijdig geanticipeerd moet worden op een toename van het afvalwater zodat de zuiveringen hierop zijn ingericht. De zuiveringen betekenen namelijk een toename van het stroomgebruik, een bekend obstakel waarmee het waterschap ook kampt.	De Omgevingsvisie leidt niet direct tot uitvoering. Bij de verdere uitwerking van de Omgevingsvisie maken we graag gebruik van de kennis en inzichten van het Waterschap.
6.8	Vanuit het beoordelingskader Omgevingseffectrapportage valt de indiener een aantal zaken op. Zo worden een aantal onderwerpen die, volgens de indiener samenhang hebben, bij verschillende thema's geplaatst. Ook worden suggesties gedaan voor het verplaatsen van onderwerpen binnen thema's.	Zie paragraaf 2.2
6.9	De indiener doet de suggestie om in de begrippenlijst bij 'waterschapsverordening' de definitie te vervangen door 'In de Waterschapsverordening staan lokale regels voor waterkeringen, watergangen, grondwater en afvalwaterlozingen'.	We bedanken u voor de suggestie. In de begrippenlijst van het OER zal de definitie worden aangepast.

7. Staatsbosbeheer

Nummer	Samenvatting	Reactie
7.1	Het valt de indiener op dat natuur en biodiversiteit in een aantal hoofdstukken niet of nauwelijks aan bod komt. Juist terwijl dit een belangrijke opgave is voor de provincie.	Zie paragraaf 2.3.
7.2	De indiener geeft aan in paragraaf 'huidige en autonome situatie' het benoemen van diversiteit aan natuurgebieden in de provincie te missen.	Zie paragraaf 2.3.
7.3	In paragraaf 2.2 mist de indiener de stand van zaken met betrekking tot de natuur. Ook een beschrijving van de beschermde natuurgebieden binnen de provincie wordt hier gemist.	Zie paragraaf 2.3.
7.4	De indiener is van mening dat in paragraaf 2.3 verschillende natuurontwikkelingen missen zoals de bossenstrategie, programma natuur inclusief en visies die genoemd zijn in het coalitieakkoord 2023.	Zie paragraaf 2.2/2.3.
7.5	Vanuit het beoordelingskader Omgevingseffectrapportage valt de indiener een aantal zaken op. Zo worden er een aantal aanvullingen gedaan bij doelen. Ook bij een aantal thema's wordt een suggestie gedaan voor additionele aspecten.	Zie paragraaf 2.2.
7.6	De indiener geeft aan graag een rol te willen spelen bij het samenstellen en reflecteren op de scenario's.	Zie paragraaf 2.4.

8. Flevolandschap

Nummer	Samenvatting	Reactie
8.1	De indiener geeft aan dat Flevolandschap graag nauw betrokken wil worden en blijven bij de ontwikkeling van de Omgevingsvisie.	Zie paragraaf 2.4
8.2	De indiener mist over het algemeen de aandacht voor natuur en landschap in de NRD. De indiener is van mening dat de provincie bevoegd gezag heeft op natuurgebied en deze onderwerpen daarom stevig onderdeel horen te zijn in een provinciale Omgevingsvisie.	Zie paragraaf 2.3.
8.3	De indiener mist aandacht voor het feit dat de natuur in Flevoland een mix is van spontaan ontstaan, aanleg en geplande ontwikkeling. Daarom is de indiener van mening dat natuur ook een onderdeel is van het erfgoed en daarmee ook kenmerk is voor de provincie.	Zie paragraaf 2.3.

Nummer	Samenvatting	Reactie
8.4	Volgens de indiener ontbreken een aantal autonome ontwikkelingen waarin Flevoland een flinke opgave heeft.	Zie paragraaf 2.3.
8.5	De indiener vraagt aandacht voor het integrale perspectief op diverse onderwerpen in hoofdstuk 3 'planvoornemen'.	Zoals in paragraaf 3.1 van de NRD besproken wordt, doen de diverse opgaven een beroep op dezelfde ruimte en hebben ze ook invloed op elkaar. Wij zijn onszelf bewust van de integraliteit van opgaves en nemen dit zeker mee in de Omgevingsvisie.
8.6	De indiener geeft aan verbreding te willen van het thema natuur en biodiversiteit. Daarnaast wordt opgemerkt dat natuur met meer thema's raakvlakken heeft.	Zie paragraaf 2.3
8.7	De indiener wil de provincie wijzen op de visie 'Rijk Voorland' wat is samengesteld samen met Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer in Flevoland.	Wij willen u bedanken voor uw aanbeveling. De visie Rijk Voorland is gebruikt ter inspiratie voor (één van de) scenario's in de Omgevingsvisie.

9. LTO Noord

Nummer	Samenvatting	Reactie
9.1	De indiener spreekt waardering uit voor het opstellen van een langetermijnvisie. Het continueren van beleid is voor de leden van LTO van groot belang.	Hartelijk dank.
9.2	De indiener vindt het een gemist dat er geen Landbouweffectrapportage is opgenomen in het huidige OER	Wij hebben gekozen voor een integrale omgevingseffectrapportage. In dit OER zullen ook de effecten voor de landbouw getoetst worden.
9.3	De indiener geeft een aantal invullingen aan voor het beoordelingskader.	Zie paragraaf 2.2.
9.4	De indiener dringt aan op kaders voor het bouwen van grote aantallen nieuwe woningen. Deze kaders zouden onder andere randvoorwaarden met betrekking tot waterbeschikbaarheid en bodemdaling moeten bevatten. Er wordt aangegeven dat deze cruciaal zijn voor de duurzaamheid en leefbaarheid van de provincie.	Strategische kaders voor de relatie ruimtelijke ontwikkeling in relatie tot het water en bodemsysteem zijn onderdeel van de Omgevingsvisie en zullen worden benoemd. Specifieke kader op watergebied voor waterbeschikbaarheid en bodemdaling zullen onderdeel zijn van het Omgevingsprogramma water.
9.5	De indiener is van mening dat de provincie het langetermijnperspectief van de Omgevingsvisie de mogelijkheid biedt om fundamentele bodemsysteemveranderingen door te voeren. De provincie moet hierbij durven kijken naar noodzakelijke aanpassingen van de bodemstructuur en -beheer. Ook het toekomstbestendig maken van het watersysteem is hier van belang.	Zowel het water- als bodemsysteem zijn belangrijke opgaven in de Omgevingsvisie en zullen een plek hebben in het overkoepelende thema 'Gezonde en veilige leefomgeving'. Verder maakt de Omgevingsvisie keuzes op hoofdlijnen en agendeert eventuele uitwerkingen in de Omgevingsprogramma's.
9.6	De indiener verzoekt de provincie om het beschermen van kwalitatief goede landbouwgrond expliciet op te nemen in de Omgevingsvisie en de Omgevingseffectrapportage. Het is ook belangrijk dat de provincie voedselvoorziening meeneemt in haar visie.	Landbouw zal expliciet worden opgenomen in de visie en het OER, hierbij wordt gebruik gemaakt van de bouwstenen die zijn opgehaald met de visie op de landbouw.

10. Natuurmonumenten

Nummer	Samenvatting	Reactie
10.1	De indiener geeft aan in zijn algemeenheid een perspectief voor de natuur te missen.	Zie paragraaf 2.3.
10.2	De indiener mist in paragraaf 'huidige en autonome situatie' de benoeming van de diversiteit aan natuurgebieden in de provincie.	Zie paragraaf 2.3
10.3	In paragraaf 2.2 wordt onder andere de stand van zaken rondom waterkwaliteit beschreven. De indiener geeft aan dat er een beschrijving van de stand van zaken van de natuur hier mist.	Voor het OER wordt er een foto van de leefomgeving gemaakt. Alle thema's zullen op gelijkwaardige manier opgenomen worden. Natuur zal hier een onderdeel van zijn.
10.4	De indiener is van mening dat in paragraaf 2.3 verschillende natuurontwikkelingen missen zoals de bossenstrategie, programma natuur inclusief en visies die genoemd zijn in het coalitieakkoord 2023.	Zie paragraaf 2.2/2.3.
10.5	De indiener verzoekt een aanpassing van een doel in opgave 'Toekomstbestendig landelijk gebied' in paragraaf 3.1. 'Voor een gezonde toekomst van het landelijk gebied is het van belang dat we ook daar de balans bewaren, zodat we een gezond en aantrekkelijk landschap behouden met voldoende perspectief voor zowel de boeren als de bewoners als de natuur(organisaties)'.	Over het algemeen zijn onderwerpen zoals natuur en biodiversiteit in de NRD onderbelicht. Reactie hierop is te vinden in paragraaf 2.2 van deze reactienota. De NRD wordt niet meer aangepast. Aanbevelingen nemen wij mee in vervolgstappen richting de Omgevingsvisie.
10.6	De indiener mist een aantal concrete doelen onder het thema 'Natuur en biodiversiteit'.	Zie paragraaf 2.2.
10.7	De indiener geeft aan graag aangesloten willen worden bij de Strategische Agenda.	Om u aan te sluiten bij de Strategische Agenda kunt u het Kernteam Regio Flevoland contacteren.

11. Gemeente Urk

Nummer	Samenvatting	Reactie
11.1	In het beoordelingskader mist de indiener aandacht voor de sectoren visserij en maritiem. Er wordt verzocht het thema visserij alsnog mee te nemen bij de verdere procedure.	In de Omgevingsvisie worden geen beleidsuitgangspunten voorzien die raken aan de sectoren visserij en maritiem. Dit beleid is verankerd in nationaal beleid en zal om die reden geen onderdeel uitmaken van het Omgevingsvisie-proces. De aan de visserijsector gekoppelde bedrijvigheid binnen onze provincie heeft een plek in het beoordelingskader, namelijk onder het thema "regionale economie".

Nummer	Samenvatting	Reactie
11.2	De indiener vindt dat er terecht aandacht is voor de beschikbaarheid van voldoende nutsvoorzieningen voor bedrijvigheid. Daarnaast zou ook proceswater (voor de visverwerkende industrie bijv.) benoemd moeten worden als onderdeel van de waterbeschikbaarheid in de provincie.	Waterbeschikbaarheid is een belangrijk onderwerp in de Omgevingsvisie en komt ook terug in het beoordelingskader voor de omgevingseffectrapportage onder thema bodem- en watersysteem. Het klopt dat proceswater (water van drinkwaterkwaliteit voor de industrie) moet worden geproduceerd. We zijn hiermee nog in de verkennende fase en werken samen met alle betrokken stakeholders. De uitvoering hiervan zal een plek krijgen in een omgevingsprogramma.
11.3	De indiener ziet graag een aantal aanpassingen aan het beoordelingskader. Zoals dat arbeidsmigranten en de huisvesting voor deze groep explicieter in uiting komen binnen het thema 'regionale economie'.	Zie paragraaf 2.2.
11.4	De indiener vraagt aandacht voor een passende afstemming tussen de inhoud van dit traject en keuzes die gemaakt zijn in bijvoorbeeld de ruimtelijke visie van de regio Zwolle.	In het proces zal afstemming zijn met andere trajecten en regio's.

4. Beantwoording advies CIE MER

Inleiding

De provincie Flevoland heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (hierna: Commissie mer) gevraagd om advies uit te brengen over de Notitie reikwijdte en detailniveau (NRD) voor de Omgevings-effectrapportage (OER) voor de Omgevingsvisie Flevoland. Deze NRD heeft van 7 mei 2024 tot 18 juni 2024 ter inzage gelegen. Op 31 juli 2024 heeft de Commissie mer haar Advies reikwijdte en detailniveau (bijlage 1) uitgebracht. Bij het opstellen van haar advies heeft de Commissie mer op verzoek van de provincie Flevoland de zienswijzen op de NRD betrokken.

Het advies van de Commissie mer draagt bij aan de verdere aanscherping van het OER-traject. De provincie volgt het advies van de Commissie mer. Naar aanleiding van het advies is een aantal punten verduidelijkt of genuanceerd, en enkele adviezen, die leiden tot aanpassing van onderdelen van de NRD, zijn overgenomen. In onderstaande passages zijn de essentiële adviespunten van de Commissie mer beschreven, en ook de wijze waarop de provincie daar invulling aan geeft.

De opbouw van de beantwoording volgt de opbouw van het advies van de Commissie mer. Per punt dat de Commissie als 'essentiële informatie voor het OER' heeft beschreven, reflecteert de provincie Flevoland

met een voorstel over de wijze waarop deze essentiële informatie een plek krijgt in het OER-traject. De beantwoording refereert vaak aan door de commissie genoemde adviespunten. Dit is telkens expliciet aangegeven.

Essentiële informatie voor het OER

De volgende punten zijn volgens de Commissie mer essentieel om het omgevingsbelang goed te kunnen meewegen in het besluit over de Omgevingsvisie Provincie Flevoland:

- **Samenhang omgevingsvisie met andere beleidstrajecten.** Licht toe hoe de nieuwe omgevingsvisie samenhangt met andere beleidsdocumenten en -trajecten. Geef aan over welke vraagstukken in de omgevingsvisie wordt besloten. Maak ook duidelijk welke besluiten uit andere trajecten worden overgenomen en welke daar juist naar worden doorgeschoven.
- **Staat van de leefomgeving.** Maak een analyse van de huidige staat van de leefomgeving en van de (autonome) ontwikkelingen. Breng op basis hiervan kernwaarden en kernkwaliteiten van de provincie en opgaven voor de provincie in beeld. De analyse geeft een beeld van de ontwikkeling van de leefomgeving als de provincie geen nieuw beleid ontwikkelt.
- **Uitwerking van de provinciale opgaven.** Gebruik de inzichten uit de twee bovenstaande analyses/punten om de provinciale opgaven verder uit te werken en te vertalen in toetsbare (SMART) beleidsdoelen voor de omgevingsvisie.
- **Alternatieven die samen de ontwikkelmogelijkheden in beeld brengen.** Ontwikkel alternatieven die samen de ontwikkelmogelijkheden ('hoeken van het speelveld') van de provincie in beeld brengen.
- **Beoordeling van alternatieven.** Werk het beoordelingskader uit de NRD verder uit. Beoordeel op basis daarvan de omgevingseffecten van de alternatieven en wat de alternatieven bijdragen aan de doelen. Houd daarbij rekening met de invloed van externe ontwikkelingen door de alternatieven te beoordelen in verschillende scenario's. Maak daarmee duidelijk welke keuzes afhankelijk zijn van externe factoren en welke niet.
- **Inzicht in hoe (uitwerkingen van) doelen elkaar versterken of juist conflicteren.** Gebruik botsproeven om voor een aantal hoofdthema's te laten zien hoe ze zich tot elkaar verhouden. Stuur de alternatieven waar nodig bij op basis van de uitkomsten van de botsproeven en houd hier rekening mee bij de keuze van een voorkeursalternatief.

Samenhang Omgevingsvisie met andere beleidstrajecten

De Commissie signaleert dat er in de NRD weinig aandacht is gegeven aan de samenhang met beleidstrajecten van andere overheden. De provincie herkent dit in de NRD, maar is wel voornemens om dit in het OER goed uiteen te zetten. Als onderdeel van de leefomgevingsfoto wordt een beleidsanalyse (provinciaal maar ook breder) opgenomen om een beeld te geven van de referentiesituatie. Bepalend voor die referentiesituatie zijn beleidsuitgangspunten die bijvoorbeeld in het voorontwerp Nota Ruimte zijn gemaakt. Deze uitgangspunten bepalen mede het speelveld voor de scenario's (en daarmee voor de omgevingsvisie zelf). De documentatie hierover vindt plaats in de leefomgevingsfoto van het OER.

Over het eventueel doorschuiven van beleidskeuzes (of verplaatsen van keuzes naar aanpalende trajecten) wordt in de Omgevingsvisie verantwoording afgelegd. Het OER maakt de betekenis van deze keuzes inzichtelijk.

In dit kader vraagt de Commissie mer ook hoe de Omgevingsvisie zich verhoudt tot de Strategische Agenda Flevoland en het Ruimtelijk Voorstel. De Strategische Agenda Flevoland, opgesteld in 2022, is een gezamenlijk traject van het rijk, de provincie Flevoland, de zes Flevolandse gemeenten en het waterschap om samen te werken aan de ruimtelijke ontwikkeling van Flevoland. Het Ruimtelijk Voorstel Flevoland, opgesteld op verzoek van het rijk, is

een verdere uitwerking en concretisering van dat perspectief en is bedoeld als opmaat naar een ruimtelijk arrangement.

Zowel de Strategische Agenda als het Ruimtelijk Voorstel zijn bouwstenen voor de Omgevingsvisie, zij het dat het accent in deze twee documenten meer gericht is op gezamenlijke uitvoering, terwijl in de Omgevingsvisie meer nadruk zal liggen op principes en beleidskeuzes.

Specifiek adviseert de Commissie om een beeld te geven van de samenhang met gemeentelijke omgevingsvisies. In het OER zal hier invulling aangegeven worden door een verkenning naar interferentie met de inhoud van deze concept-omgevingsvisies op te nemen.

Staat van de leefomgeving

De Commissie benadrukt in het advies het belang van een goede staat van de leefomgeving als referentiesituatie voor de o.e.r. ('Hanteer kwaliteiten, waarden en knelpunten als basis voor onderzoeken omgevingsvisie Flevoland' – titel persbericht advies Cie mer). De provincie is, net als de Commissie, van mening dat de NRD een goede basis biedt om invulling te geven aan dit advies. Bij de opstelling van het OER wordt zowel rekening gehouden met beginsituatie, belangrijke aspecten van de autonome ontwikkeling als bredere trends en ontwikkelingen voor de toekomst. Deze ontwikkelingen, tezamen met vigerend beleid en aanverwante beleidstrajecten, geven een duidelijk beeld van de referentiesituatie (2050).

Uitwerking van de provinciale opgaven

De Commissie adviseert om het OER te benutten om de opgaven die benoemd zijn in de NRD uit te breiden en te concretiseren, of in elk geval te toetsen of (na uitvoering van de analyse leefomgevingsfoto) de opgaven nog actueel zijn. In het OER-traject is deze stap voorzien. De leefomgevingsfoto wordt benut om te adresseren welke opgaven in de omgevingsvisie beantwoord moeten worden. Daarna maakt het OER, in lijn met het advies van de Commissie, inzichtelijk waar conflicterende (ruimte)claims ontstaan, of opgaven gecombineerd worden, of de door de provincie benoemde doelen behaald worden en of er (onbedoelde) omgevingseffecten optreden. De aanpak voorziet in de door de Commissie gevraagde milieu-informatie.

Daarnaast adviseert de Commissie de al bestaande (algemene doelen) zoveel mogelijk SMART te formuleren, en om het OER te gebruiken om de doelen te vertalen naar toetsbare doelstellingen. Dit advies wordt zoveel mogelijk (niet ieder doel kan al concreet toetsbaar worden gemaakt) betrokken bij het opstellen van de leefomgevingsfoto, waarin per thema en aspect concrete doelstellingen geformuleerd worden.

In haar advies is de Commissie mer zoekende naar de betekenis van verschillende termen, zoals 'opgave'. Daarnaast worden een aantal termen, zoals scenario, alternatief en variant, op een andere manier gebruikt dan gebruikelijk in milieueffectrapportages. De provincie Flevoland heeft bij de start van het traject voor de Omgevingsvisie de term scenario's

gebruikt voor het verkennen van de 'hoeken van het speelveld'. Voor de begrijpelijkheid en navolgbaarheid van alle stukken in het proces van de Omgevingsvisie is het onwenselijk om in het OER een andere uitleg van deze termen te hanteren dan in de rest van het proces. Kort gezegd zijn de scenario's de vier globaal te onderzoeken ontwikkelrichtingen. Deze verkenning leidt tot (naar verwachting) twee concretere alternatieven. Uit deze twee alternatieven volgt een voorkeursalternatief. In het OER zal worden verduidelijkt op welke wijze de verschillende termen gebruikt worden, om zo spraakverwarring te vermijden.

De Commissie mer adviseert om op basis van de scenario's 'kantelpunten' te definiëren: een punt waarop het noodzakelijk is om het beeld te herijken of een ander ontwikkelpad te volgen. Dit is lastig op voorhand inzichtelijk te maken. In het voorstel tot monitoring van de omgevingsvisie (opgenomen in het OER) zal inzicht worden gegeven in de wijze waarop de provincie besluit tot het heroverwegen van in de omgevingsvisie gemaakte keuzes.

De Commissie mer geeft in par. 4.1 aan dat er door de begripsverwarring in de NRD weinig aandacht voor de ontwikkeling van scenario's is. Hiermee bedoelt zij ontwikkelingen waar de provincie geen invloed op heeft, maar die wel belangrijk zijn voor de ontwikkelingsrichting van Flevoland, bijvoorbeeld de opening van Lelystad Airport en defensie terreinen. Dit soort scenario's zal in het OER worden meegenomen als 'stel-dat-scenario'.

De Commissie mer geeft in paragraaf 4.3 verschillende manieren aan hoe de alternatieven kunnen worden ontwikkeld. Dit kan op basis van een assenkruis of op basis van de provinciale opgaven. In de Omgevingsvisie is gekozen voor 4 'scenario's' op basis van een assenkruis. Voor het onderzoek van de alternatieven in het OER wordt aangesloten bij het assenkruis in de op te stellen Omgevingsvisie. Deze bestaat uit de assen 'natuurlijk systeem' vs. 'technisch systeem' en 'initiatief bij de samenleving' vs. 'initiatief bij de provincie'. Dit assenkruis wijkt op 1 af van het advies van de Commissie mer. De commissie mer adviseert de as over initiatief te vervangen door een as over functiescheiding.

Het advies om het assenkruis aan te passen wordt niet overgenomen. Wel wordt in de uitwerking van het assenkruis in zowel de Omgevingsvisie als in het OER meegenomen op welke wijze de voorliggende ruimtelijke scenario's worden geacommodeerd. In deze uitwerking blijkt dat er tussen de scenario's onder andere een verschil is in de mate van functiescheiding, maar ook in andere aspecten waarover een keuze moet worden gemaakt. De aandachtspunten in paragraaf 4.3 voor de inhoudelijke uitwerking van het assenkruis worden meegenomen in Omgevingsvisie en OER.

Beoordeling van alternatieven

In paragraaf 5.1 adviseert de Commissie om selectief te zijn in het aantal indicatoren bij de verdere uitwerking van het beoordelingskader, zodat de beoordeling zich richt op relevante en onderscheidende factoren

en niet onnodig complex en uitgebreid wordt. In paragraaf 5.4 en in verschillende zienswijzen worden nieuwe indicatoren aangedragen. Op basis van het advies van de commissie, aangevuld met de overige zienswijzen, is het beoordelingskader kritisch doorgenomen en aangescherpt. Het aangepaste beoordelingskader is te vinden in bijlage 2 van de reactienota NRD. Op hoofdlijnen gaat de provincie op volgende wijze om met de door de Commissie gevraagde aanpassingen in het beoordelingskader:

- Op advies van de Commissie wordt in het beoordelingskader aandacht besteed aan de veranderingen in de aantallen vervoersbewegingen, uitgesplitst naar de auto, vrachtverkeer, openbaar vervoer en langzaam verkeer.
- De provincie zal de demografische ontwikkeling betrekken bij het scherpstellen van de ambities rondom woningbouw.
- De Commissie adviseert om doelen op het vlak van bevordering van recreatie en toerisme aan te vullen. In het beoordelingskader wordt onder 'maatschappelijke voorzieningen' ook stilgestaan bij de invulling van recreatieve en toeristische voorzieningen.
- De Commissie vraagt een aanvulling van de uitwerking van effecten op water, bodem en natuur. De gevraagde uitwerkingen (biologische bodemkwaliteit, drinkwatertekorten, grondwaterkwantiteit) worden voorzien in het

beoordelingskader onder de aspecten 'bodemkwaliteit', 'drinkwatervoorzieningen' en 'grondwater', zie bijlage 2 van de reactienota NRD.

- De Commissie vraagt om het in beeld brengen van een aantal aspecten die een relatie hebben met landschap en cultureel erfgoed. Voor het structureren van de beoordelingen landschap en erfgoed wordt de handreiking MER en erfgoed van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) en de factsheet 'Landschap en milieueffectrapportage' van de Commissie mer gebruikt om de beoordeling te structureren. Daarmee geeft de provincie invulling aan de in dit advies gevraagde milieu-informatie.

Inzicht in hoe (uitwerkingen van) doelen elkaar versterken of juist conflicteren

De Commissie mer adviseert om, naast de alternatieven op strategisch niveau, botsproeven te formuleren. Dit zijn bijvoorbeeld studies naar conflicterende ruimteclaims. In het traject van totstandkoming van de Omgevingsvisie wordt rekening gehouden met de draagkracht van de provincie. Dat wil zeggen dat conflicterende ruimteclaims in beeld gebracht worden en keuzes hierover voorgelegd worden aan het provinciale bestuur. Dit komt aan de orde in het keuzedocument, dat Q1 2025 is voorzien.

In aanvulling op hetgeen in de NRD beschreven is, is de provincie voornemens om (in lijn met de onderzoeksmethode van het Rijk) zogenaamde 'stel-dat-verkenningen' uit te voeren. Dit zijn thematische verkenningen naar bijvoorbeeld de effecten van het 'bodem en water sturend-principe' en ruimtelijke inpassing energietransitie-opgaven. Deze verkenningen geven invulling aan de door de Commissie gevraagde botsproeven en geven concrete beslisinformatie voor besluitvorming over keuzes in de omgevingsvisie. De gemaakte keuzes landen vervolgens in het voorkeursalternatief, waarna het integrale resultaat ook nog eens beoordeeld wordt in het OER.

Bijlage 1: Advies Commissie voor de milieueffectrapportage

Deze bijlage is als een apart document bijgevoegd.

Bijlage 2: Herziene beoordelingskader

Thema's	Aspecten	Doelbereik	Effecten
Woningbouw en wonen	• Woningproductie • Verduurzaming bestaande woningvoorraad • Diversiteit woonmilieus	• Aantallen nieuwe woningen • Woningen voldoen aan de doelen voor klimaat, energie en gezondheid	• Ruimtebeslag • Versnippering ruimtegebruik • Landschappelijke waarden • Welzijn Flevolandse
Regionale economie	• Verdienvermogen MKB, woon-werk balans, werkgelegenheidsgroei • Versterken onderwijs- / kennisinfrastructuur (aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt) • Digitalisering en verduurzaming bedrijfsleven • Aanbod en kwaliteit werklocaties.	• Woon-werk balans • Spanningsindicator/tekorten • Energieverbruik bedrijfsleven • Aanbod/ intensivering /kwaliteit bedrijventerreinen	• Ruimtebeslag • Versnippering ruimtegebruik • Landschappelijke waarden • Geluid- en geurhinder
Mobiliteit en bereikbaarheid	• Autobereikbaarheid • OV-bereikbaarheid • Multimodaal verkeersnetwerk • Verkeersveiligheid	• Verandering in- en uitgaande pendel • OV- en fietsgebruik • Vermindering reistijdverliezen • Vermindering verkeersslachtoffers	• Ruimtebeslag • Versnippering ruimtegebruik • CO₂-emissie • Emissies luchtkwaliteit, geluidshinder
Landbouw en landelijk gebied	• Toekomstbestendige landschap • Verbredingsactiviteiten	• Innovaties in de landbouw • Verdien capaciteit • Toename (her)gebruik materialen • Voorzieningenniveau dorpen en landelijk gebied	• Gebruik gewasbeschermingsmiddelen • Emissies stikstof en broeikasgassen • Bodem- en (grond)waterkwaliteit • Biodiversiteit • Welzijn plattelandsbewoners
Energietransitie	• Hernieuwbare elektriciteit • Duurzame energie-infrastructuur (o.a. energieopslag) • Energiegebruik • Netcongestie • Bodemenergiesystemen • Elektrisch vervoer	• Doelen RES en PMIEK • Vermindering knelpunten netcongestie	• Ruimtebeslag • Landschappelijke waarden • CO₂-emissie • Milieugebruiksruimte geluid en externe veiligheidsrisico's
Klimaat	• Wateroverlast en verdroging • Overstromingsrisico's • Bodemdaling en verzilting • CO₂-emissie • Klimaatschade	• Vermindering risico's wateroverlast en verdroging • Alle Flevolandse dijken voldoen aan nieuwe veiligheidsnormen • Afname CO₂-emissie	• Ruimtebeslag • Landschappelijke waarden • Biodiversiteit • Klimaatschade
Gezonde en veilige leefomgeving	• Luchtkwaliteit • Geluidskwaliteit • Externe veiligheidsrisico's • Geurhinder • Zwemwaterkwaliteit • Infectieziekten	• Verbeterde lucht- en geluidskwaliteit • Flevolandse wonen in gebieden zonder risico's voor brand-, explosie- en gifvolkgevaar	• Gemiddelde levensduurverwachting • Gemiddeld aantal gezonde levensjaren

Thema's	Aspecten	Doelbereik	Effecten
Maatschappelijke voorzieningen	Nabijheid en bereikbaarheid van voorzieningen op het gebied van gezondheid, zorg, onderwijs, sport, recreatie, ontmoeting en welzijn	Ophefen/terugdringen van tekorten van voorzieningen op het gebied van onderwijs, gezondheid, zorg, hulpdiensten, sport, recreatie en welzijn	Welzijn Flevolandse
Bodem- en watersysteem	- Bodemkwaliteit/-vruchtbaarheid - Grond-/oppervlaktewaterkwaliteit - Beschikbaarheid zoet water - Drinkwatervoorraden	- Gezonde bodems - Grond- en oppervlaktewater voldoet aan KRW-normen - Veiligstellen strategische drinkwatervoorraden	- Ruimtebeslag - Landschappelijke en archeologische waarden - Biodiversiteit
Natuur en biodiversiteit	- Natuurgebieden (Natura2000- en NNN-gebieden) - Biodiversiteit	- Uitvoering bossenstrategie - Voltooiing Nationaal Natuurnetwerk - Vergroting areaal bos en houtopstanden - Instandhouding weide- en akkervogels - Terugdringen van invasieve exoten	- Robuuste en veerkrachtige natuur die klimaatbestendig is - Staat van instandhouding Natura 2000 - Verandering aantal en omvang van beschermde soorten
Ruimtelijke kwaliteit	- Landschappelijke waarden - Cultureel erfgoed - Archeologische monumenten	- Behoud en bescherming kernkwaliteiten Flevolands landschap - Behoud/bescherming cultureel erfgoed - Zorgvuldig en efficiënt ruimtegebruik	- Verlies van landschappelijke identiteit - Versnippering en verrommeling

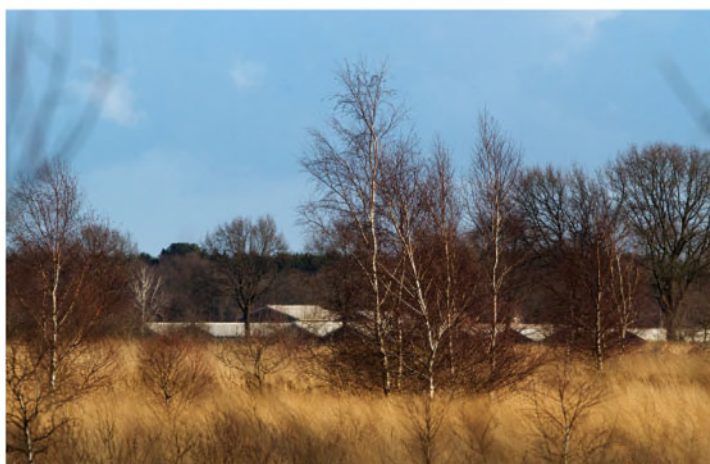

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Omgevingsvisie provincie Flevoland

Advies over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport

31 juli 2024 / projectnummer: 3826

1 Advies voor de inhoud van het OER

Provincie Flevoland stelt een nieuwe omgevingsvisie op om keuzes te maken voor de fysieke leefomgeving voor de periode tot 2050. De omgevingsvisie gaat in op de samenhang tussen ruimtegebruik, water, milieu, natuur, landschap, verkeer en vervoer, woningbouw, werkgelegenheid, energie en cultureel erfgoed. Voordat Provinciale Staten van Flevoland besluiten over de omgevingsvisie, worden de effecten onderzocht in een omgevingseffectrapport (OER).¹ De provincie heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage gevraagd te adviseren over de inhoud van het op te stellen OER.

Essentiële informatie voor het OER

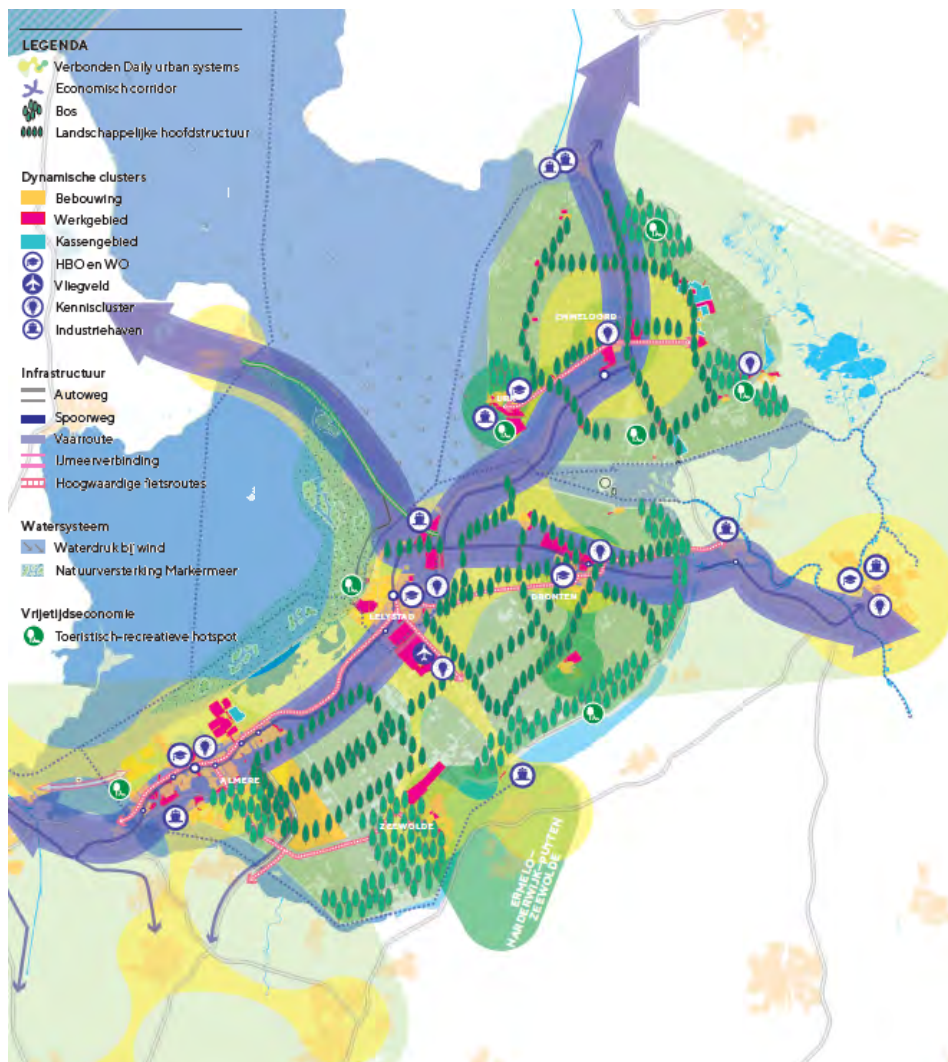
De volgende punten zijn volgens de Commissie essentieel om het omgevingsbelang goed te kunnen meewegen in het besluit over de Omgevingsvisie Provincie Flevoland:

- **Samenhang omgevingsvisie met andere beleidstrajecten.** Licht toe hoe de nieuwe omgevingsvisie samenhangt met andere beleidsdocumenten en –trajecten. Geef aan over welke vraagstukken in de omgevingsvisie wordt besloten. Maak ook duidelijk welke besluiten uit andere trajecten worden overgenomen en welke daar juist naar worden doorgeschoven.
- **Staat van de leefomgeving.** Maak een analyse van de huidige staat van de leefomgeving en van de (autonome) ontwikkelingen. Breng op basis hiervan kernwaarden en kernkwaliteiten van de provincie en opgaven voor de provincie in beeld. De analyse geeft een beeld van de ontwikkeling van de leefomgeving als de provincie geen nieuw beleid ontwikkelt.
- **Uitwerking van de provinciale opgaven.** Gebruik de inzichten uit de twee bovenstaande analyses om de provinciale opgaven verder uit te werken en te vertalen in toetsbare (SMART) beleidsdoelen voor de omgevingsvisie.
- **Alternatieven die samen de ontwikkelmogelijkheden in beeld brengen.** Ontwikkel alternatieven die samen de ontwikkelmogelijkheden ('hoeken van het speelveld') van de provincie in beeld brengen.
- **Beoordeling van alternatieven.** Werk het beoordelingskader uit de NRD verder uit. Beoordeel op basis daarvan de omgevingseffecten van de alternatieven en wat de alternatieven bijdragen aan de doelen. Houd daarbij rekening met de invloed van externe ontwikkelingen door de alternatieven te beoordelen in verschillende scenario's. Maak daarmee duidelijk welke keuzes afhankelijk zijn van externe factoren en welke niet.
- **Inzicht in hoe (uitwerkingen van) doelen elkaar versterken of juist conflicteren.** Gebruik botsproeven om voor een aantal hoofdthema's te laten zien hoe ze zich tot elkaar verhouden. Stuur de alternatieven waar nodig bij op basis van de uitkomsten van de botsproeven en houd hier rekening mee bij de keuze van een voorkeursalternatief.

Besluitvormers en insprekers lezen in de eerste plaats de samenvatting van het OER. Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het OER.

¹ Het OER is formeel een milieueffectrapport (MER), maar gaat ook in op sociale en economische aspecten. Daarom is, in aansluiting op de Omgevingswet, de term 'omgevingseffectrapportage' gekozen.

In de volgende hoofdstukken beschrijft de Commissie in meer detail welke informatie het OER moet bevatten. Ze bouwt in haar advies voort op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD).² Ze herhaalt slechts punten die al in de NRD aan de orde komen als dat voor een goed begrip van het advies nodig is of als ze voorstelt de aanpak op onderdelen aan te passen.

Figuur 1: Ruimtelijk Voorstel Provincie Flevoland (bron: Ruimtelijk Voorstel, 2023).

Aanleiding OER

De omgevingsvisie beschrijft het integrale beleid van provincie Flevoland voor de fysieke leefomgeving voor de middellange tot lange termijn (tot 2050). Omdat de omgevingsvisie het kader kan vormen voor mer-(beoordelings)plichtige activiteiten, zoals stedelijke ontwikkelingen, is een plan-MER vereist. Een plan-MER is ook nodig vanwege mogelijke gevolgen voor Natura 2000-gebieden, zoals de Oostvaardersplassen, Markermeer & IJmeer, IJsselmeer en De Wieden en Weerribben.

² Flevoland, blik op de toekomst, NRD. April 2024. Provincie Flevoland.

Rol van de Commissie

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag – in dit geval de Provinciale Staten van Flevoland – besluit over de Omgevingsvisie.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website. Deze zijn te vinden door nummer [3826](#) op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

2 Context, samenhang en besluiten

De NRD geeft een goed beeld van de aanleiding voor een nieuwe omgevingsvisie: de toenemende druk op de beschikbare ruimte in Flevoland vraagt om keuzes. Daarbij heeft elke keuze ruimtelijke gevolgen. In de nieuwe omgevingsvisie wil de provincie een heldere ruimtelijke vertaling maken van wat de provincie wil, waar ze dat wil en met wie ze dat wil realiseren.

2.1 Aanleiding voor een nieuwe omgevingsvisie

In 2017 heeft de provincie Omgevingsvisie FlevolandStraks vastgesteld.³ Deze visie is compact, blijft op hoofdlijnen en heeft een tijdshorizon tot 2030. In de afgelopen jaren hebben belangrijke ontwikkelingen plaatsgevonden, zoals het Klimaatakkoord, het beleid voor de (toekomst van de) landbouw en nieuwe inzichten in de omvang van de woningbouwopgave. De provincie heeft geconstateerd dat de omgevingsvisie hierdoor niet meer volledig actueel is en onvoldoende houvast geeft voor het maken van (lange termijn) keuzes. Daarom heeft de provincie besloten een nieuwe omgevingsvisie op te stellen die meer sturing geeft. Bij dit besluit zijn onder andere de uitkomsten van een tussentijdse evaluatie van de Omgevingsvisie FlevolandStraks meegewogen.⁴

In paragraaf 1.1 van de NRD staat welke omstandigheden aanleiding hebben gegeven tot het ontwikkelen van een nieuwe omgevingsvisie. Neem deze informatie ook op in het OER. Geef daarbij duidelijk aan welke inzichten en conclusies de evaluatie van omgevingsvisie FlevolandStraks heeft opgeleverd en hoe deze inzichten kunnen worden betrokken bij de nieuwe omgevingsvisie.

³ [Samen maken we Flevoland](#). Voor deze omgevingsvisie is destijds geen MER of OER opgesteld, waardoor de omgevingseffecten van deze visie destijds niet op een transparante manier zijn meegewogen in de besluitvorming.

⁴ [Leren van de omgevingsvisie, Samen maken we Flevoland](#). Tussenrapportage Omgevingsvisie FlevoStraks, 31 november 2021, Lysias Advies.

2.2 Samenhang met andere beleidstrajecten en wet- en regelgeving

In de NRD is weinig aandacht gegeven aan de samenhang met beleidstrajecten van andere overheden. Geef in het OER aan welke bestaande kaders op Europees, nationaal, provinciaal, regionaal en lokaal niveau relevant zijn voor de omgevingsvisie. Geef aan welke randvoorwaarden en uitgangspunten hieruit voortkomen voor keuzes die de provincie in de omgevingsvisie kan maken. Dit bepaalt mede het 'speelveld' voor de omgevingsvisie, oftewel de afwegingsruimte voor de provincie.

2.2.1 Provinciale uitwerking van nationaal beleid: Strategische Agenda en Ruimtelijk Voorstel

Voor het opstellen van de Nationale Omgevingsvisie Extra (NOVEX), heeft het Rijk aan de provincies gevraagd om de nationale opgaven en doelen ruimtelijk te vertalen en in te passen. Hiertoe heeft provincie Flevoland in 2022 een Strategische Agenda opgesteld.⁵ Daarnaast is in 2023 een Ruimtelijk Voorstel opgesteld en aangeboden aan het Rijk.⁶ In het Ruimtelijk Voorstel benoemt de provincie drie pijlers:

- robuust natuurlijk fundament;
- toekomstbestendige regionale economie;
- vitale steden en dorpen.

In de NRD is aangegeven dat het Ruimtelijk Voorstel een belangrijke bouwsteen is voor de omgevingsvisie. Maak daarom in het OER inzichtelijk hoe de pijlers uit het Ruimtelijk Voorstel en de Strategische Agenda worden meegenomen in de omgevingsvisie. Geef daarbij aan hoe de pijlers zich verhouden tot de vier opgaven⁷ die in de NRD zijn benoemd:

- groeien in balans;
- toekomstbestendig landelijk gebied;
- duurzaam en innovatief;
- bloeiende economie.

Als de pijlers moeten worden beschouwd als provinciale beleidsopgaven, is het van belang dat ze SMART worden gemaakt, zodat het doelbereik van de alternatieven (zie paragraaf 4.3 van dit advies) kan worden beoordeeld.

2.2.2 Samenhang met nationaal en provinciaal beleid

Verschillende beleidsontwikkelingen op nationaal en provinciaal niveau hebben invloed op de omgevingsvisie en andersom. Het gaat bijvoorbeeld (niet limitatief) om:

- energietransitie (Klimaatakkoord, Regionale Energiestrategie (RES) Flevoland, warmtetransitie);
- verstedelijking (Nota Ruimte), mobiliteitstransitie (Lelylijn, IJmeerverbinding, Stichtselijn) en ontwikkelingen in de luchtvaart (Lelystad Airport en Schiphol);

⁵ [Strategische Agenda Flevoland](#), Over de brug komen. Deel I: Perspectief, ontwikkelpijlers en opgaven, 23 december 2022, Provincie Flevoland.

⁶ [Bouwen aan de samenleving, Ruimtelijk Voorstel Flevoland 2050](#), concept eindversie, 13 december 2023, Provincie Flevoland.

⁷ Uit de NRD leidt de Commissie af dat de provincie bij het gebruik van de term 'opgaven' doelt op: de lange termijn ambities van de provincie.

- landbouwtransitie, klimaatadaptatie en ontwikkeling landelijk gebied (Nationaal en Flevolands programma landelijk gebied (NPLG, FPLG), Water en bodem sturend, Nationaal Water Programma 2022–2027 en het Nationaal Deltaprogramma);
- natuurontwikkeling (Nationale Bossenstrategie, de beleidsambitie voor 10% groenblauwe dooradering, beheerplannen van Natura 2000-gebieden in en nabij de provincie⁸);
- Ruimte voor Defensie.

Maak in het OER de samenhang inzichtelijk tussen de omgevingsvisie en andere (beleids)ontwikkelingen. Beschrijf waarover in welk traject wordt besloten. In andere woorden, maak duidelijk of de omgevingsvisie leidend is bij het maken van keuzes of dat gemaakte keuzes uit andere kaders één op één worden overgenomen in de omgevingsvisie. Dit inzicht is van belang voor het bepalen van de afwegingsruimte.

2.2.3 Samenhang met gemeentelijke omgevingsvisies

De gemeenten binnen de provincie ontwikkelen een eigen omgevingsvisie. Daarbij lopen gemeenten Almere, Noordoostpolder en Lelystad qua planning voor op de provincie. Voor gemeenten Almere en Noordoostpolder heeft de NRD voor de omgevingsvisie al ter inzage gelegen.⁹ Gemeente Lelystad heeft de omgevingsvisie in 2021 al vastgesteld.¹⁰

Licht in het OER de samenhang tussen de verschillende procedures. Identificeer in het OER eventuele tegenstrijdigheden tussen de visies en analyseer de effecten hiervan.

2.3 Te nemen besluit(en)

De procedure voor de milieueffectrapportage wordt doorlopen ten dienste van het vaststellen van de provinciale omgevingsvisie. Geef in het OER een overzicht van de besluiten¹¹ die in de omgevingsvisie genomen worden en de besluiten die in andere (beleids)trajecten genomen zijn of worden. Geef aan over welke thema's wordt besloten en beschrijf ook de inhoud van de besluiten.

3 Referentiesituatie, opgaven en doelen

3.1 Referentiesituatie 2050

In de eerste stap van het OER wil de provincie de staat van de huidige fysieke en sociale leefomgeving en autonome ontwikkelingen in beeld brengen, zie figuur 2. De Commissie

⁸ Waaronder: Oostvaardersplassen, Lepelaarplannen, IJsselmeer, Markermeer, randmeren, Wieden en Weerribben, Zwarte Meer.

⁹ De Commissie heeft een advies uitgebracht voor de NRD voor Omgevingsvisie Almere: [3768. Advies Omgevingsvisie Almere](#) en voor de NRD voor Omgevingsvisie Noordoostpolder: [3840. Advies Omgevingsvisie Noordoostpolder](#).

¹⁰ [Omgevingsvisie Lelystad 2040, Sterke stad in de regio. Hoofdstad van nieuwe natuur](#), juli 2021. Gemeente Lelystad. Voor de omgevingsvisie van gemeente Lelystad is geen omgevingseffectrapportage opgesteld.

¹¹ Te onderscheiden in concrete beleidsbeslissingen en strategische besluiten.

onderschrijft dat dit een belangrijke stap is, omdat de effecten van beleidsalternatieven in een OER worden vergeleken met de referentiesituatie.

De referentiesituatie bestaat uit de huidige situatie plus de autonome ontwikkelingen die ook zonder uitvoering van de omgevingsvisie plaatsvinden.

3.1.1 Staat van de leefomgeving: kwaliteiten en opgaven

Bij de analyse van de huidige staat van de fysieke en sociale leefomgeving, adviseert de Commissie om de kernwaarden en kernkwaliteiten van de provincie en opgaven voor de provincie expliciet in beeld te brengen.¹² Gebruik deze inzichten om de opgaven uit de NRD waar relevant verder te concretiseren en te vertalen naar SMART beleidsdoelen, zie paragraaf 3.3 van dit advies.

Maak voor de analyse van de staat van de leefomgeving waar mogelijk gebruik van bestaande informatie. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de Watervisie van Waterschap Zuiderzeeland¹³ en de monitoringdata van Feitelijk Flevoland.¹⁴

Figuur 2: Stappenplan omgevingseffectrapportage omgevingsvisie Flevoland (bron: NRD).

¹² In een van de ontvangen zienswijzen wordt dit voorstel ook gedaan. In de zienswijze ligt de focus op kwaliteiten als de geschiedenis van Flevoland, erfgoed en landschap.

¹³ [Watervisie Waterschap Zuiderzeeland](#) (juli 2021).

¹⁴ [Home – Feitelijk Flevoland](#).

3.1.2 Autonome ontwikkelingen

Autonome ontwikkelingen zijn plannen en projecten die nog niet zijn gerealiseerd, maar waarover wel al een besluit is genomen. In paragraaf 2.3 van de NRD is een goede eerste aanzet gedaan voor het in beeld brengen van de autonome ontwikkelingen. Specificeer dit verder in het OER.

3.1.3 Overige ontwikkelingen

De omgevingsvisie gaat over de lange termijn (2050). Daarmee zijn ook gebeurtenissen van belang waarop de provincie geen of beperkt invloed heeft en/of waarover (nog) geen besluit is genomen. Het gaat bijvoorbeeld om:

- klimaatverandering met gevolgen voor bijvoorbeeld droogte, waterkwaliteit, beschikbaarheid van drinkwater, natuur, landbouw, waterstanden in het IJsselmeer (dus waterveiligheid en wateroverlast en zoetwaterbeschikbaarheid);
- ontwikkelingen in de woningmarkt en infrastructurele ontwikkelingen van nationaal belang.¹⁵ Dergelijke ontwikkelingen kunnen van grote invloed zijn op het ruimtegebruik in de provincie en op de sociaaleconomische ontwikkeling;
- de landbouwtransitie, met mogelijk grote invloed op grondgebruik in de provincie, op de natuur en op de regionale economie.

Maak een overzicht van trends en ontwikkelingen die (veel) invloed kunnen hebben op de toekomst van de provincie, maar waar de provincie beperkt of geen invloed op heeft. Verwerk deze trends en ontwikkelingen in scenario's (zie paragraaf 4.2).

3.2 Bijdrage OER aan de afbakening van opgaven

Uit de NRD leidt de Commissie af dat de provincie met de term 'opgaven' doelt op de lange termijn ambities van de provincie. De opgaven uit de NRD, Strategische Agenda en het Ruimtelijk Voorstel¹⁶, zijn politiek bepaald en nog niet (navolgbaar) onderbouwd met een analyse van de staat van de leefomgeving. De analyse van de staat van de leefomgeving leidt hierdoor mogelijk tot nieuwe inzichten. Toets na uitvoering van deze analyse of de opgaven nog volledig en actueel zijn en vul de opgaven waar nodig aan.¹⁷

Het OER moet vervolgens in beeld brengen in hoeverre de verschillende opgaven realistisch gezien samen kunnen worden ingevuld. Hiertoe is het van belang om het volgende in beeld te brengen:

- of en waar sprake is van conflicterende (ruimte)claims;
- welke opgaven gecombineerd (waar en hoe) kunnen worden;
- in hoeverre beleidsdoelen worden gehaald en/of moeten worden bijgesteld;
- welke (onbedoelde) omgevingseffecten optreden.

Zie hierover hoofdstuk 5 van dit advies.

¹⁵ Dit kan gaan over energie-infrastructuur, snelwegaanpassingen, ontwikkelingen in het openbaar vervoer zoals de Lelylijn, en defensie terreinen.

¹⁶ Daar 'pijlers' genoemd.

¹⁷ Uit de analyse van de 'staat van de leefomgeving' kunnen naast de vier provinciale opgaven die in de NRD zijn benoemd, nog andere opgaven naar voren komen die ook vertaald moeten worden in beleidsdoelen.

3.3 Van opgaven naar beleidsdoelen voor het OER

De opgaven uit de NRD zijn geformuleerd als brede ambities voor de toekomst. Ze zijn algemeen van aard. Om ervoor te zorgen dat in het OER getoetst kan worden in hoeverre aan opgaven voldaan wordt, is het nodig deze zoveel mogelijk SMART te formuleren. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van beleidsdoelen.

Het stellen van beleidsdoelen is een politieke keuze. De inzichten uit het OER kunnen hiervoor waardevolle inzichten bieden. De Commissie stelt daarom voor om een processtap toe te voegen, waarin de opstellers van het OER en de bestuurders van de provincie gezamenlijk een vertaling maken van opgaven naar toetsbare doelstellingen. Gebruik daarbij de inzichten over de kernwaarden, kernkwaliteiten en knelpunten die in de foto van de leefomgeving naar voren komen.

4 Alternatieven, scenario's en voorkeursalternatief

4.1 Eenduidig gebruik van alternatieven en scenario's

Twee belangrijke begrippen zijn scenario's en alternatieven. In de NRD hanteert de provincie voor het begrip **scenario's** de volgende definitie: *“een beschrijving van een opeenvolging van mogelijke gebeurtenissen, resulterend in een bepaald toekomstbeeld.”* Een belangrijke nuance daarbij is dat scenario's gaan over externe gebeurtenissen, die buiten de invloed van het provinciaal bestuur liggen.

In de NRD zijn **beleidsalternatieven** omschreven als een set van ruimtelijke en sturende keuzes waarmee de doelstellingen van het omgevingsbeleid gerealiseerd kunnen worden. De alternatieven moeten gezamenlijk een beeld geven van de verschillende beleidsopties waarmee doelen bereikt kunnen worden ('de hoeken van het speelveld').

De definities die in de NRD worden gehanteerd, zijn gebruikelijk en correct. De Commissie constateert echter dat de begrippen in paragraaf 3.2 van de NRD anders worden toegepast. In die paragraaf wordt de methodische aanpak voor de alternatievenontwikkeling toegelicht, maar wordt daarvoor de term 'scenario's' gehanteerd.

Zorg in het OER voor een eenduidig en consistent gebruik van de begrippen alternatieven en scenario's. Door de begripsverwarring is er in de NRD weinig aandacht voor de ontwikkeling van scenario's. Naast het eenduidig en consistent gebruiken van de begrippen is ook het opstellen van scenario's van belang, zie daarover de volgende paragraaf.

4.2 Scenario's

De effecten van externe ontwikkelingen kunnen van grote invloed zijn op de te maken ruimtelijke en sturende keuzes. Het is daarom belangrijk om de alternatieven te beoordelen in verschillende scenario's. Hieruit blijkt waarschijnlijk dat de alternatieven deels bestaan uit beleidskeuzes die in elk scenario passen en dus onafhankelijk zijn van de scenario's ('no

regret'¹⁸) en deels uit beleidskeuzes die scenariospecifiek zijn. In het laatste geval hangen keuzes af van of een bepaald scenario optreedt. Ontwikkel een aantal scenario's op basis van de te verwachten 'overige ontwikkelingen' (zie paragraaf 3.1.3 van dit advies) en overige onzekerheden waarop de provincie beperkt of geen invloed heeft.

De daadwerkelijke ontwikkeling zal zelden precies een van de scenario's volgen. Dit kan vragen om adaptief beleid: keuzes die in de loop van de tijd aangepast of bijgesteld kunnen worden, afhankelijk van de omvang en timing van externe ontwikkelingen. Belangrijk daarbij is om te bepalen wanneer een 'kantelpunt'¹⁹ optreedt: op welk moment is het nodig het beleid te herijken of een ander ontwikkelpad te volgen.

4.3 Ontwikkeling van alternatieven

In de NRD is beschreven dat vier alternatieven worden gebruikt om te onderzoeken op welke manieren de provincie de beleidsdoelstellingen kan realiseren en opgaven kan aanpakken. De alternatieven worden ontwikkeld langs twee 'assen': initiatief bij de samenleving versus initiatief bij de provincie en natuur leidend versus techniek leidend, zie figuur 3. Hiermee wordt beoogd 'de hoeken van het speelveld' in beeld te brengen. Het is echter nog onzeker of dat op basis van deze aanpak inderdaad het geval is.

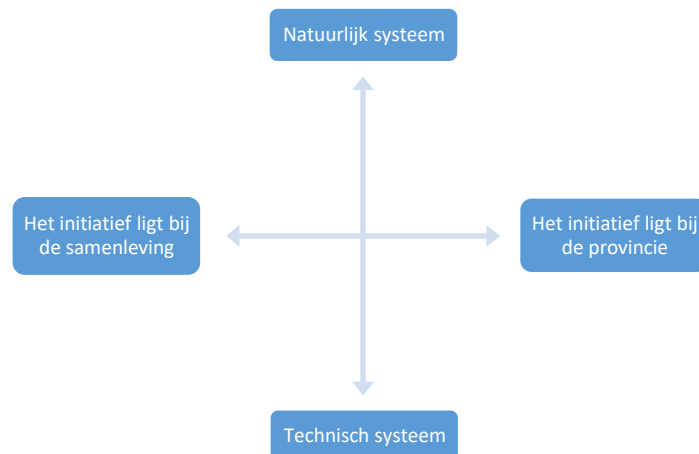
In paragraaf 4.3.1 geeft de Commissie aanbevelingen mee als de provincie ervoor kiest om in het OER het assenkruis te hanteren als basis voor de alternatievenontwikkeling. Daarnaast geeft de Commissie in paragraaf 4.3.2 ter overweging mee om de provinciale opgaven als basis te gebruiken voor de alternatievenontwikkeling. De aanbevelingen en overwegingen geeft de Commissie mee zodat het OER maximaal benut kan worden bij de besluitvorming over de omgevingsvisie.

4.3.1 Alternatieven op basis van een assenkruis

In de NRD zijn de alternatieven nog niet uitgewerkt. Het is hierdoor nog onvoldoende duidelijk of met de voorgestelde variabelen inderdaad de 'hoeken van het speelveld' in beeld worden gebracht. De Commissie adviseert om dit opnieuw te beschouwen na uitvoering van de analyses die in hoofdstuk 2 en 3 van dit advies zijn voorgesteld. Als de variabelen uit de NRD worden aangehouden, is het van belang de betekenis daarvan te verduidelijken.

¹⁸ Met 'no regret' wordt in dit geval uitsluitend bedoeld dat keuzes passen in elk scenario. Er wordt niet bedoeld dat dit keuzes zijn die per definitie effectief zijn en/of zonder negatieve gevolgen.

¹⁹ Daarmee bedoelt de Commissie mechanismen die ervoor zorgen dat (ongewenste) veranderingen zichzelf steeds verder versterken, waardoor er een noodzaak is om bij te sturen/beleid te wijzigen.

Figuur 3: Schematische weergave van het assenkruis, zoals beschreven in de NRD (bron: paragraaf 3.2 van de NRD).

Variabele ‘natuurlijk systeem’

In de NRD staat dat het technisch systeem ‘behoeften’ vertegenwoordigt en dat het natuurlijk systeem over ‘waarden’ gaat. Voor het natuurlijk systeem in het assenkruis adviseert de Commissie om de ruimtelijke keuzes primair te baseren op de toestand en trends van water, bodem en natuur in Flevoland. Voor water en bodem geeft dit bij uitstek invulling aan het principe water en bodem sturend.²⁰ Veel informatie hierover is beschikbaar in de vijf redeneerlijnen die het waterschap heeft uitgewerkt.²¹

Voor natuur is relatief veel bekend van de Natura 2000 gebieden²², maar is aanvullende informatie gewenst over de toestand van het natuurnetwerk als geheel. Leg daarbij de nadruk op de overige NNN-gebieden en de verbindingen. Analooq aan de stedelijke gebieden die in de NRD genoemd worden, zijn veel van deze natuurgebieden al lang geleden gepland en ingericht, maar treden er inmiddels ook knelpunten en positieve ontwikkelingen aan het daglicht.

In deze redeneerlijn zou het kwadrant rechtsboven een alternatief met actieve transformatie kunnen zijn die de potenties van het water, bodem en natuursysteem optimaal benut. Dit kan betekenen dat de vele nieuwe inwoners bijdragen aan schoner water en dat het groeninclusieve ontwerp van de bijbehorende wijken en parken het natuurnetwerk als geheel versterkt.

Scheiden of combineren van functies als variabele

Overweeg om op de x-as voor een variabele te kiezen waarin functies worden gescheiden of juist worden gecombineerd. Daarmee wordt inzichtelijk in hoeverre het mogelijk is om alle voorliggende opgaven ruimtelijk te accommoderen en waar keuzes moeten worden gemaakt.

²⁰ [Kamerbrief Water en Bodem sturend](#), 25 november 2022.

²¹ Zie ook de zienswijze van het waterschap op de NRD (kenmerk 3283389).

²² Zie bijvoorbeeld de Natuurdoelanalyses en adviezen van de Ecologische Autoriteit hierover op: [Adviezen – Ecologische Autoriteit](#).

4.3.2 Alternatieven op basis van opgaven

Overweeg om de alternatieven te baseren op de provinciale opgaven, in plaats van te werken met het in de NRD voorgestelde assenkruis. De alternatieven kunnen een verdere uitwerking zijn van de opgaven uit de NRD: “groeien in balans”, “toekomstbestendig landelijk gebied”, “duurzaam en innovatief” en “bloeiende economie”, of van de pijlers uit het Ruimtelijk Voorstel: “robuust en natuurlijk fundament”, “toekomstbestendige regionale economie” en “vitale steden en dorpen”. Aan de hand van deze alternatieven worden de ruimtelijke consequenties en andere omgevingseffecten zichtbaar als één van de opgaven of pijlers leidend wordt gemaakt.

Door de omgevingseffecten en het doelbereik van de verschillende alternatieven te beoordelen, wordt duidelijk in hoeverre opgaven met elkaar conflicteren of elkaar juist versterken. Hieruit blijkt in hoeverre actieve sturing van de provincie nodig is om conflicten te voorkomen en/of kansen te benutten. Daarmee dragen de alternatieven bij aan het maken van keuzes en het stellen van prioriteiten in de omgevingsvisie.

4.4 Voorkeursalternatief

Geef een beschrijving en onderbouwing van deze verschillende onderdelen van het voorkeursalternatief. Maak daarbij waar relevant onderscheid tussen de Noordoostpolder, Zuidelijk en Oostelijk Flevoland. Geef ook voor het voorkeursalternatief aan welke kantelpunten van belang zijn in het licht van de onderscheiden scenario's. Dat maakt duidelijk in welke gevallen er in de toekomst aanleiding is om de omgevingsvisie aan te passen.

5 Onderzoeksaanpak

5.1 Beoordelingskader

Het beoordelingskader (tabel 1 in de NRD) en onderzoeksaanpak zijn nog erg generiek en niet specifiek ‘Flevolands’. De analyse van waarden, kwaliteiten en opgaven vormt een belangrijke basis voor het verder invullen van het beoordelingskader. Concretiseer het beoordelingskader, passend bij de Flevolandse context. Vertaal daarbij de aspecten uit het beoordelingskader in meetbare indicatoren.

Wees selectief in het aantal indicatoren bij de verdere uitwerking van het beoordelingskader, zodat de beoordeling zich richt op relevante en onderscheidende factoren²³ en niet onnodig complex of uitgebreid wordt. Werk vervolgens per indicator de beoordelingsschaal uit en onderbouw daarbij de schaalovergangen: wat bepaalt een positieve, negatieve of neutrale score. Maak ook inzichtelijk op basis van welke methode en bronnen de beoordelingen worden uitgevoerd.

²³ Onderbouw daarbij in het OER hoe is bepaald of een indicator relevant en/of onderscheidend is.

5.2 Beoordeling van effecten en bijdrage aan de doelen

De Commissie geeft het volgende mee voor de beoordeling van omgevingseffecten:

- beschrijf de voorgenomen ontwikkelingen zo uitgebreid als nodig is om een goede vergelijking van alternatieven op basis van doelbereik en (omgevings)effecten mogelijk te maken op het niveau waarop besluitvorming plaatsvindt;
- streep positieve en negatieve effecten niet tegen elkaar weg, want daardoor kan onterecht de indruk ontstaan dat er niets verandert;
- zorg dat de kwantitatieve en kwalitatieve beoordelingen navolgbaar en qua methodiek zoveel mogelijk herhaalbaar zijn, zodat toekomstige beoordelingen goed vergelijkbaar zijn;
- gebruik in het OER waar nodig duidelijke kaartbeelden en illustraties met een duidelijke legenda om ruimtelijke ontwikkelingen en regionale verschillen per scenario/alternatief aan te duiden;
- ga ook in op de onzekerheden in de effectbepaling, het belang daarvan voor de vergelijking van alternatieven en de wijze waarop effecten geëvalueerd worden;
- geef een doorkijk naar effecten op de (zeer) lange termijn (bijvoorbeeld 2100), doe dit in elk geval voor de thema's water, bodem, natuur en klimaat;
- besteed aandacht aan cumulatie van effecten.

5.3 Botsproeven

In het OER worden alternatieven op strategisch niveau in beeld gebracht. Ruimtelijke en sturende keuzes kunnen elkaar daarbij versterken (synergie) of juist conflicteren. Dit laatste is bijvoorbeeld het geval als sprake is van conflicterende ruimteclaims.

Breng in het OER conflicten en synergie in beeld, bijvoorbeeld door het uitvoeren van zogenaamde botsproeven. Waar nodig kunnen op basis hiervan maatregelen worden voorgesteld om conflicten te voorkomen of beperken.

5.4 Thematische aandachtspunten

Voor een aantal thema's geeft de Commissie, in aanvulling op de NRD, context-specifieke aandachtspunten mee voor de uitwerking van het beoordelingskader en/of het beoordelen van effecten. Het gaat om mobiliteit en bereikbaarheid, woningbouw en wonen, regionale economie, water, bodem en natuur en om landschap en cultureel erfgoed.

5.4.1 Mobiliteit en Bereikbaarheid

Het beoordelingskader richt zich in termen van aspecten en doelbereik niet expliciet op goederenvervoer. Met de ambitie van versterking van de regionale economie valt te verwachten dat hier relevante effecten optreden. Besteed daarom ook aandacht aan de verandering in vervoersvolume, multimodaliteit en de relatie met beschikbare infrastructurele capaciteit.

5.4.2 Woningbouw en wonen

De provincie heeft een grote opgave voor woningbouw. Het beoordelingskader formuleert niet expliciet een doel op het vlak van circulair bouwen. Gelet op de ontwikkelingen op dit vlak, adviseert de Commissie dit wel te doen.

Daarnaast is het aspect wonen enkel vertaald in woningproductie. Er is geen koppeling gemaakt met de beoogde demografische ontwikkeling. Om het doelbereik van de woonopgave te meten, adviseert de Commissie dit wel te doen.²⁴

5.4.3 Regionale economie

Onder doelbereik staan geen doelen vermeld op het vlak van bevordering van recreatie en toerisme. Dit wordt wel als wens in de NRD geformuleerd. De Commissie adviseert dit aan te vullen en daarbij zo nodig te differentiëren naar verschillende vormen van recreatie/toerisme. De effecten kunnen immers nogal verschillen.

5.4.4 Water, bodem en natuur

Voor water, bodem en natuur zijn niet alle relevante doelen en/of effecten benoemd in tabel 1 van de NRD. Belangrijk is om onderscheid te maken tussen de eigen doelen voor deze thema's en tegelijkertijd in beeld te brengen welke effecten doelen voor andere thema's hebben op water, bodem en natuur.²⁵ Een duidelijker onderscheid hiertussen kan de alternatievenvergelijking helpen.

Inhoudelijk is de NRD nu nog een beknopt document. In hoofdstuk 2 van de NRD komen nu alleen hoofdlijnen aan de orde. Voor de uitwerking van water, bodem en natuur vraagt de Commissie in aanvulling hierop aandacht voor:

- de biologische bodemkwaliteit die zich vaak ongunstig ontwikkelt. De 'lekkage' van nutriënten en andere (probleem)stoffen naar het watersysteem is daarbij een belangrijk aandachtspunt;
- de nu al nijpende tekorten aan drinkwater op het aangrenzende oude land. Deze problematiek heeft ook invloed op het grondwatersystemen in Flevoland;
- watertekorten in veel van de oostelijke natuurgebieden, mede door (grond)wateronttrekkingen in aangrenzende gebieden.²⁶ Verken kansen om toekomstige dijkversterkingen te combineren met het minder 'afvangen' van kwel die op weg is naar deze natuurgebieden.²⁷

²⁴ Het gaat daarbij primair om een verdeling in type woningen. Denk aan de verhouding tussen appartementen voor starters en/of ouderen en de bouw van (vrijstaande) woningen voor gezinnen.

²⁵ Zie ook verschillende zienswijzen hierover op de NRD, waaronder de zienswijze van het waterschap.

²⁶ Zie [Rijk Voorland](#), natuurlijke kracht voor Flevoland van Staatsbosbeheer (2022) en de [Watervisie](#) van waterschap Zuiderzeeland (2021).

²⁷ Zie ook de zienswijzen van Staatsbosbeheer en het FlevoLandschap op de NRD (referenties 323389 en 3283394).

5.4.5 Landschap en cultureel erfgoed

Het Flevolandse landschap is een ontworpen landschap, waarin de plaatsing van functies onder meer is afgestemd op de bodemsamenstelling. Niet alleen het ontwerp van de polders, maar ook de landschaps- en stedelijke ontwerpen daarbinnen vormen een belangrijke bijdrage aan het erfgoed van de provincie. Het OER kan dit gegeven gebruiken om de volgende aspecten in beeld te brengen:

- de bijdrage van landschap en landschapskenmerken aan de kernwaarden en kernkwaliteiten. Dit wordt als categorie genoemd in de beoordelingstabel, maar is nog niet uitgewerkt;
- de wijze waarop de bodem een rol heeft gespeeld in het ontwerp van de verschillende polders en deelgebieden en hoe daarop kan worden voortgeborduurd;
- of en hoe de opgaven vanuit Rijksbeleid (bijvoorbeeld de Groenblauwe dooradering of de 380 kV hoogspanningsverbinding Diemen – Ens) kunnen worden ingepast, zonder dat dit leidt tot nivellering;
- hoe het Rijksprogramma Erfgoed van de Toekomst kan worden ingezet om de Flevolandse waarden veilig te stellen voor toekomstige generaties.

6 Monitoring & evaluatie en samenvatting

6.1 Monitoring en evaluatie

De looptijd van de omgevingsvisie is lang en er zijn onzekerheden in de te verwachten ontwikkelingen. De provincie heeft hier niet altijd invloed op. Ook zal de effectiviteit van beleidskeuzes onzekerheden met zich mee brengen. Daarom moet de provincie bewaken of en in welke mate de daadwerkelijke ontwikkelingen bijdragen aan de doelen van de provincie en het oplossen van knelpunten, welke omgevingseffecten zijn opgetreden, en hoe deze zich verhouden tot wet- en regelgeving. Daarnaast is van belang om te monitoren welk van de scenario's zich voordoet en of er sprake is van kantelpunten. Dit kan aanleiding zijn voor het aanpassen van de omgevingsvisie.

De Commissie benadrukt het belang van het beschrijven van duidelijke en toetsbare normen, kaders en regels en het monitoren van de ontwikkelingen in de provincie. Zo kunnen ongewenste gevolgen tijdig worden gesignaleerd en kan zo nodig worden bijgestuurd. Een monitoringsplan met heldere indicatoren is daarvoor noodzakelijk. Op die manier wordt inzichtelijk of de verschillende doelstellingen gedurende de looptijd van de omgevingsvisie kunnen worden gerealiseerd. Zo kan het omgevingsbelang, op punten die nu nog onzeker zijn, in de toekomst volwaardig meewegen. Dit biedt bestuurders een goede basis om in de loop van de tijd, indien nodig, extra maatregelen te nemen. Daarbij is het van belang om vooraf maatregelen achter de hand te houden. Door alternatieven te ontwikkelen met een 'no regret' deel en een 'scenariospecifiek deel', kan het 'voorkeursalternatief' periodiek worden bijgesteld.

Geef in het OER een beschrijving van de voorgenomen monitoringsmaatregelen.²⁸ Houd hierbij rekening met de ontwikkelingen in de kwaliteit van de leefomgeving. Deze kunnen

²⁸ Zoals vereist vanuit artikel 11.3 (inhoud plan-MER) van het Omgevingsbesluit, onder i.

aanleiding zijn tot het hanteren van andere beoordelingscriteria dan op dit moment zijn voorzien. Bestaande sectorale monitoringsprogramma's voor bijvoorbeeld luchtkwaliteit, natuur, (grond)water en gezondheid kunnen worden ingezet voor het in beeld brengen van de geactualiseerde leefomgevingskwaliteit.

6.2 Samenvatting

De samenvatting is het deel van het OER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en verdient daarom bijzondere aandacht. De complexiteit en de grote opgaven voor provincie Flevoland, maken dat de samenvatting een belangrijk communicatiemiddel is. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het OER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals de aanleiding (ambitie, doel), een foto van de leefomgeving (referentiesituatie en mogelijke knelpunten), het beoordelingskader, de alternatieven, de omgevingseffecten en monitoring. Maak duidelijk wat het voorkeursalternatief is en hoe dit tegemoet komt aan de geconstateerde knelpunten en de ambities. Zorg voor duidelijke illustraties en tabellen voorzien van legenda en eenduidige uitleg.

BIJLAGE 1: Projectgegevens

Advies van de Commissie over het op te stellen MER

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep geeft aan welke onderwerpen naar zijn mening moeten worden behandeld in het MER en met welke diepgang. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het gebied bezocht waar milieugevolgen kunnen optreden. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

dr. [REDACTED]
prof. dr. ir. [REDACTED]
drs. [REDACTED]
ir. [REDACTED] MBA
ir. [REDACTED] (voorzitter)
[REDACTED] MSc (secretaris)

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport wordt opgesteld

Omgevingsvisie.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor projecten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een milieueffectrapport (MER) vereist zijn. Uit [Bijlage V van het Omgevingsbesluit](#) onder de Omgevingswet volgt om welke projecten het gaat. Voor deze procedure kan het onder andere gaan om het project J11 "stedelijk ontwikkelingsproject", J10 "industrieterrein" en J12 "landinrichtingsproject". Een plan-MER is ook nodig vanwege mogelijke gevolgen voor Natura 2000-gebieden. Daarom wordt een plan-MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluit

Provinciale Staten van Flevoland.

Initiatiefnemer besluit

Gedeputeerde Staten van Flevoland.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

De Commissie heeft alle zienswijzen en adviezen gelezen die het bevoegd gezag tot en met 26 juni 2024 heeft toegestuurd. Ze heeft ze in haar advies verwerkt, voor zover relevant voor het MER.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft gebruikt?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissierner.nl projectnummer [3826](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage

A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e info@commissiemer.nl
w commissiemer.nl